

Územní plánování a urbanismus

stručná osnova

1. Základní pojmy prostorového plánování;
2. Vývoj společnosti a plánování;
3. Významné urbanistické koncepce 19. a 20. století;
4. Plánování mezi válkami;
5. Meziválečné plánování v českém prostředí;
6. Poválečné evropské plánování;
7. Územní a regionální plánování za socialismu;
8. Prostorové plánování v evropském měřítku;
9. Evropské plánovací systémy;
10. Soudobá plánovací praxe v ČR.

plánování

souvisí s lineárně chápaným rozvojem

obecná aktivita, která vytváří sled akcí vedoucích k dosažení určitého cíle

„Vědecké“ plánování je
doplněno statistickými
podklady, matematickou
reprezentací, kvantifikovaným
hodnocením.

plánování

územní a regionální plánování
je často bráno jako racionální
proces – reakce na stávající
problémy

plánování není jen technickým
procesem, odezvou na
viditelný problém, ale je
rovněž významným
mocenským nástrojem

plánování vždy odráží a snaží
se naplňovat představu o
ideálním územním a
ekonomickém (městském či
regionálním uspořádání)

územní a regionální plánování
je často bráno jako racionální
proces – reakce na stávající
problémy

plánování není jen technickým
procesem, odezvou na
viditelný problém, ale je
rovněž významným
mocenským nástrojem

plánování vždy odráží a snaží
se naplňovat představu o
ideálním územním a
ekonomickém (městském či
regionálním uspořádání)

plánování

územní a regionální plánování
je často bráno jako racionální
proces – reakce na stávající
problémy

plánování není jen technickým
procesem, odezvou na
viditelný problém, ale je
rovněž významným
mocenským nástrojem

plánování vždy odráží a snaží
se naplňovat představu o
ideálním územním a
ekonomickém (městském či
regionálním uspořádání)

**town
planning**

**spatial
planning**

**physical
planning**

**urban
planning**

**aménagement
du territoire**

**ruimtelijke
ordering**

raumordnung

(3) Orgány územního plánování postupem podle tohoto zákona koordinují veřejně i soukromé zájemy změn v území, výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území a konkretizují ochranu veřejných zájmů vyplývajících ze zvláštních právních předpisů.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (**stavební zákon**) definuje cíle územního plánování

(2) Územní plánování zajišťuje předpoklady pro udržitelný rozvoj území soustavným a komplexním řešením územního využití a prostorového uspořádání území i s cílem dosažení obecně prospěšného souladu veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území. Za tím účelem sleduje společenský a hospodářský potenciál rozvoje.

(4) Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejích totožností. S ohledem na to určuje podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťuje ochranu nezastavěného území a nezastavitelných pozemků. Zastavitelné plochy se vymezují s ohledem na potenciál rozvoje území a míru využití zastavěného území.

(1) Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích.

(1) Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích.

(2) Územní plánování zajišťuje předpoklady pro udržitelný rozvoj území soustavným a komplexním řešením účelného využití a prostorového uspořádání území s cílem dosažení obecně prospěšného souladu veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území. Za tím účelem sleduje společenský a hospodářský potenciál rozvoje.

(3) Orgány územního plánování postupem podle tohoto zákona koordinují veřejné i soukromé záměry změn v území, výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území a konkretizují ochranu veřejných zájmů vyplývajících ze zvláštních právních předpisů.

(4) Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti. S ohledem na to určuje podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťuje ochranu nezastavěného území a nezastavitelných pozemků. Zastavitelné plochy se vymezují s ohledem na potenciál rozvoje území a míru využití zastavěného území.

(3) Orgány územního plánování postupem podle tohoto zákona koordinují veřejně soukromé zájemy změn v území, výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území a konkretizují ochranu veřejných zájmů vyplývajících ze zvláštních právních předpisů.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (**stavební zákon**) definuje cíle územního plánování

(2) Územní plánování zajišťuje předpoklady pro udržitelný rozvoj území soustavným a komplexním řešením územního využití a prostorového uspořádání území s cílem dosažení obecně prospěšného souladu veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území. Za tím účelem sleduje společenský a hospodářský potenciál rozvoje.

(4) Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti. S ohledem na to určuje podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťuje ochranu nezastavěného území a nezastavitelných pozemků. Zastavitelné plochy se vymezují s ohledem na potenciál rozvoje území a mfru využití zastavěného území.

(1) Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích.

dílčí cíle

- a) zjišťovat a posuzovat stav území, jeho přírodní, kulturní a civilizační hodnoty,
- b) stanovovat koncepci rozvoje území, včetně urbanistické koncepce s ohledem na hodnoty a podmínky území,
- c) prověřovat a posuzovat potřebu změn v území, veřejný zájem na jejich provedení, jejich přínosy, problémy, rizika s ohledem například na veřejné zdraví, životní prostředí, geologickou stavbu území, vliv na veřejnou infrastrukturu a na její hospodárné využívání,
- d) stanovovat urbanistické, architektonické a estetické požadavky na využívání a prostorové uspořádání území a na jeho změny, zejména na umístění, uspořádání a řešení staveb,
- e) stanovovat podmínky pro provedení změn v území, zejména pak pro umístění a uspořádání staveb s ohledem na stávající charakter a hodnoty území,
- f) stanovovat pořadí provádění změn v území (etapizaci),
- g) vytvářet v území podmínky pro snižování nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a pro odstraňování jejich důsledků, a to přírodě blízkým způsobem,

*národní
úroveň*

směrnice, perspektivy
bez prostorového aspektu
regionální politika

*regionální
úroveň*

strategické plánování

*místní
úroveň*

fyzické, prostorové plánování

faktory ovlivňující charakter plánovacích systémů

1 záběr systému

určuje v jakých
politických tématech má
systém územního
plánování kompetence

2 rozsah a typ plánování na národních a regionálních úrovních

3 centrum moci

liší se míra centralizace,
lokalizace či regionalizace
územního plánování

4 podíl rolí veřejného a soukromého sektoru

5 povaha právního systému

6 vyzrálост systému

7 vzdálenost mezi vyjádřenými cíly a výsledky

4 typy územního plánování v Evropě

regionálně ekonomický přístup

slouží k naplňování širokých sociálních a ekonomických cílů

komplexní integrovaný přístup

je řízeno pomocí složité provázané hierarchie plánů od národní až po místní úroveň

řízení využití území

spojeno zejména s otázkami využití území

urbanistické pojetí

silný architektonický akcent, estetická hlediska, zájem o vzhled měst a řízení výstavby

teoretická východiska ÚP ???

teorie urbanismu = převážně normativní teorie o správné praxi

racionální komplexní model

- fundamentální víra ve "vědecké plánování"
- urbanista jako profese sdělující "pravdu" politikům
- cílem územního plánování je **obecní blaho**

"obhájcovský" model urbanismu spravedlivý urbanismus

- urbanista jako zástupce **slabých** v procesu územního plánování
- územní plánování jako nástroj společenské kontroly a rovnováhy, nástroj přerozdělení moci

politicko-ekonomický model

- marxistický pohled na roli urbanisty

urbanismus jako:

- **nástroj racionalizace a legitimizace**
- **nástroj zprostředkování mezi různými typy kapitálu**
- **regulátor tlaků ovládaných tříd**

model komunikativní akce

- urbanismus jako **mód komunikace** mezi expertem a klientem
- snaha o kontextuální pochopení a akci

racionální komplexní model

- fundamentální víra ve "vědecké plánování"
- urbanista jako profese sdělující "pravdu" politikům
- cílem územního plánování je obecní blaho

"obhájcovský" model urbanismu

spravedlivý urbanismus

- urbanista jako zástupce **slabých** v procesu územního plánování
- územní plánování jako nástroj společenské kontroly a rovnováhy, nástroj přerozdělení moci

politicko-ekonomický model

- marxistický pohled na roli urbanisty

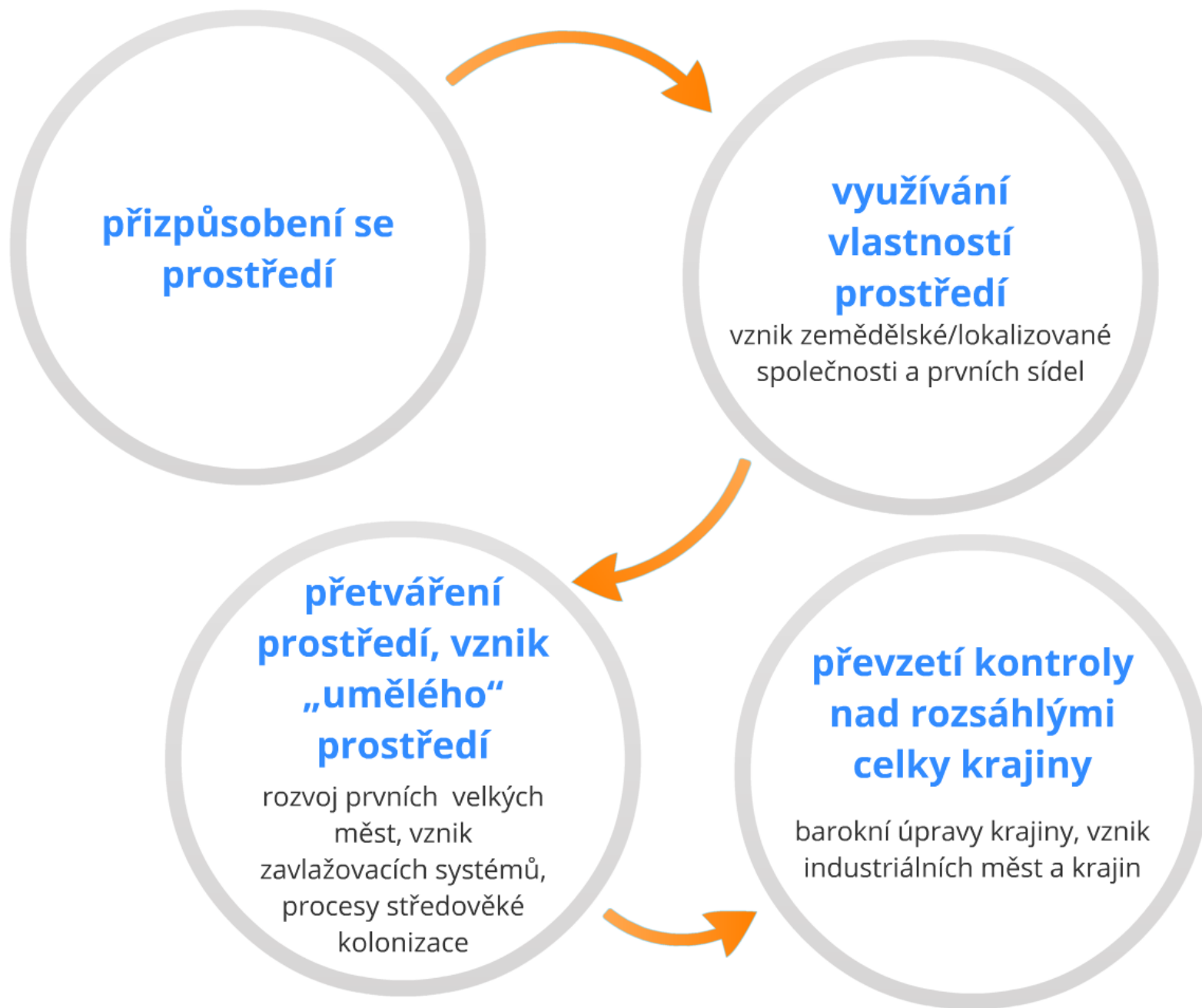
urbanismus jako:

- nástroj racionalizace a legitimizace
- nástroj zprostředkování mezi různými typy kapitálu
- regulátor tlaků ovládaných tříd

model komunikativní akce

- urbanismus jako **mód komunikace** mezi expertem a klientem
- snaha o kontextuální pochopení a akci

plánování před průmyslovou revolucí

středověká kolonizace

základní struktury osídlení v raném středověku - rodové **vsi** na úrodných spraších a nivách (nejčastější typ - hromadné vsi s úsekovou plužinou) | výjimečně privilegované osady "**městského typu**" se zastoupením obchodníků a řemeslníků

vnitřní kolonizace (11.- pol. 14. st.) = rozšiřování starého sídelního území do vyšších nadmořských poloh; starousedlíci

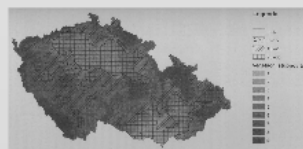
vnější (německá) kolonizace (konec 12.- pol. 14. st.) = kolonizace zejména lesních a horských oblastí německými osadníky | komplexní hospodářský, právní a politický proces, který lze označit za největší historickou transformaci východoevropské krajiny | **emfyteutické** právo

typ **právního města** (tj. města s danými právními výsadami) přenesen z iniciativy panovníků v souvislosti s německou (vnější) kolonizací

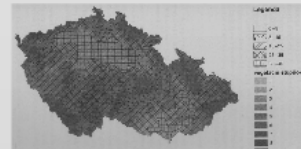
pokrývání původní pralesní krajiny sítí enkláv | do konce 13. století v našem prostoru vybudována poměrně stabilní síť měst a městeček

vliv **lokátorů**

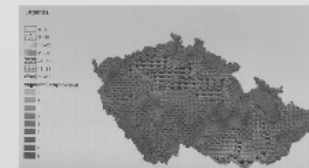
hustota zalidnění v 11. stol.

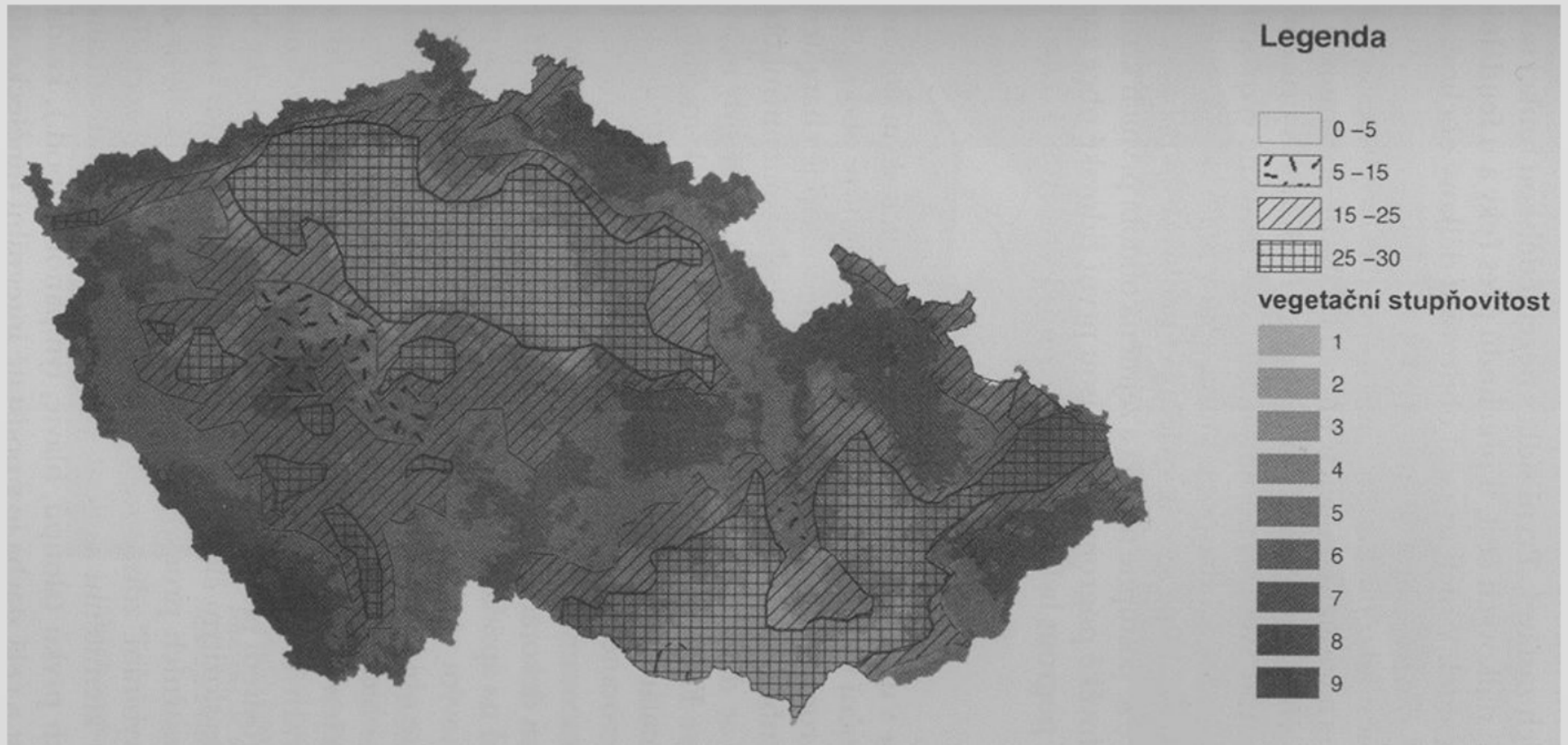
hustota zalidnění ve 13. stol.

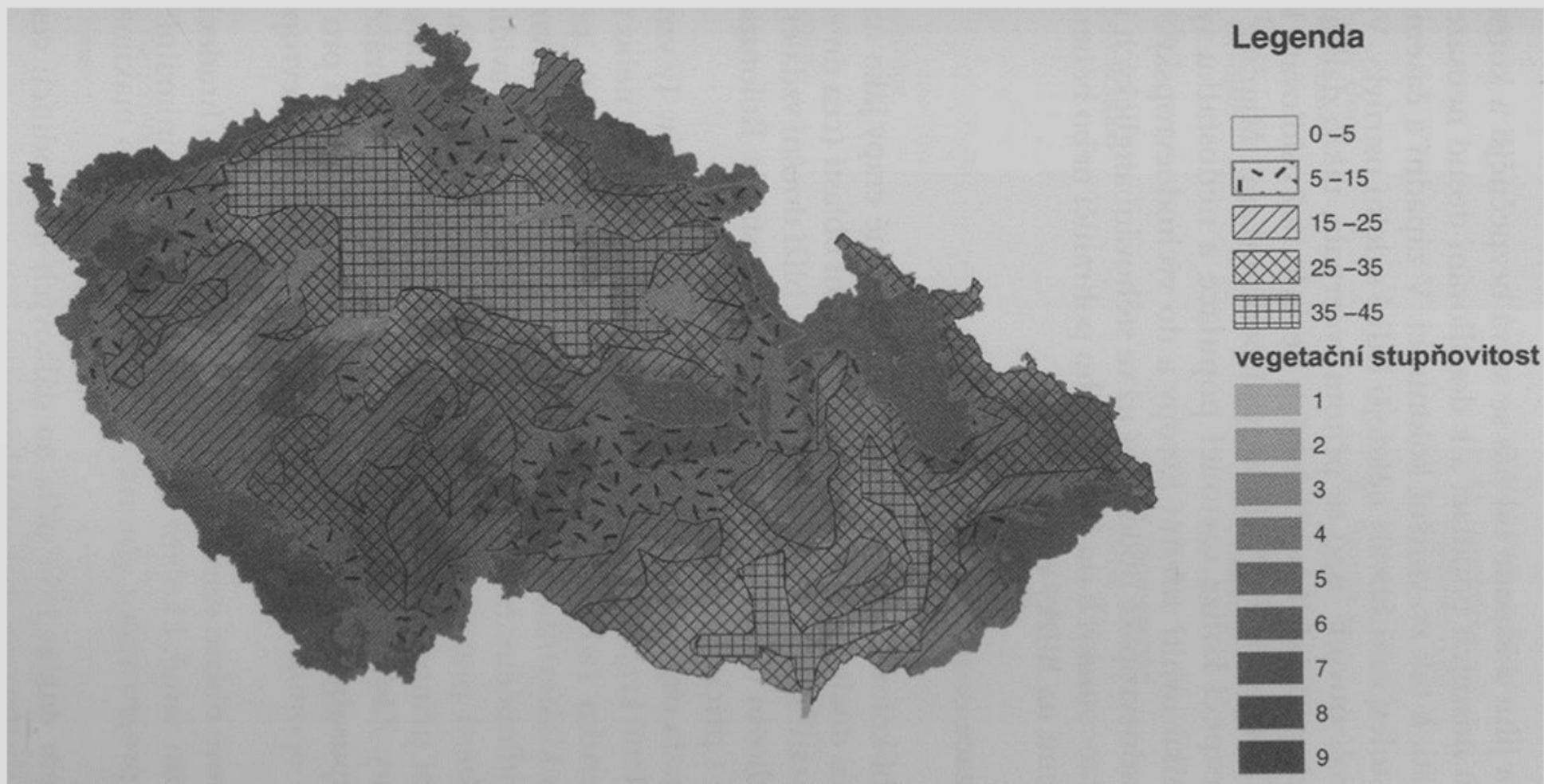
hustota zalidnění ve 14. - 16. stol.

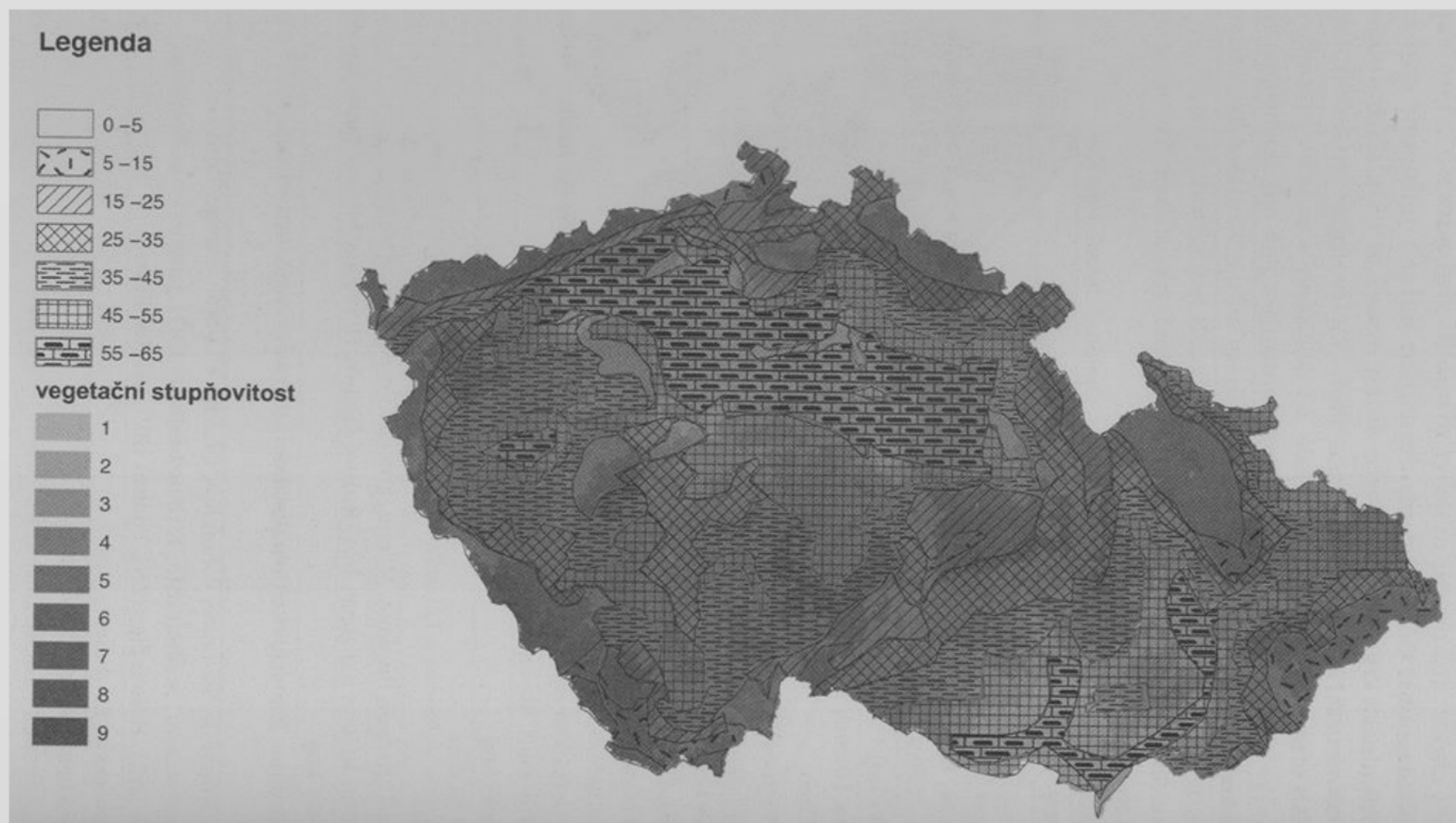
hustota zalidnění v 11. stol.

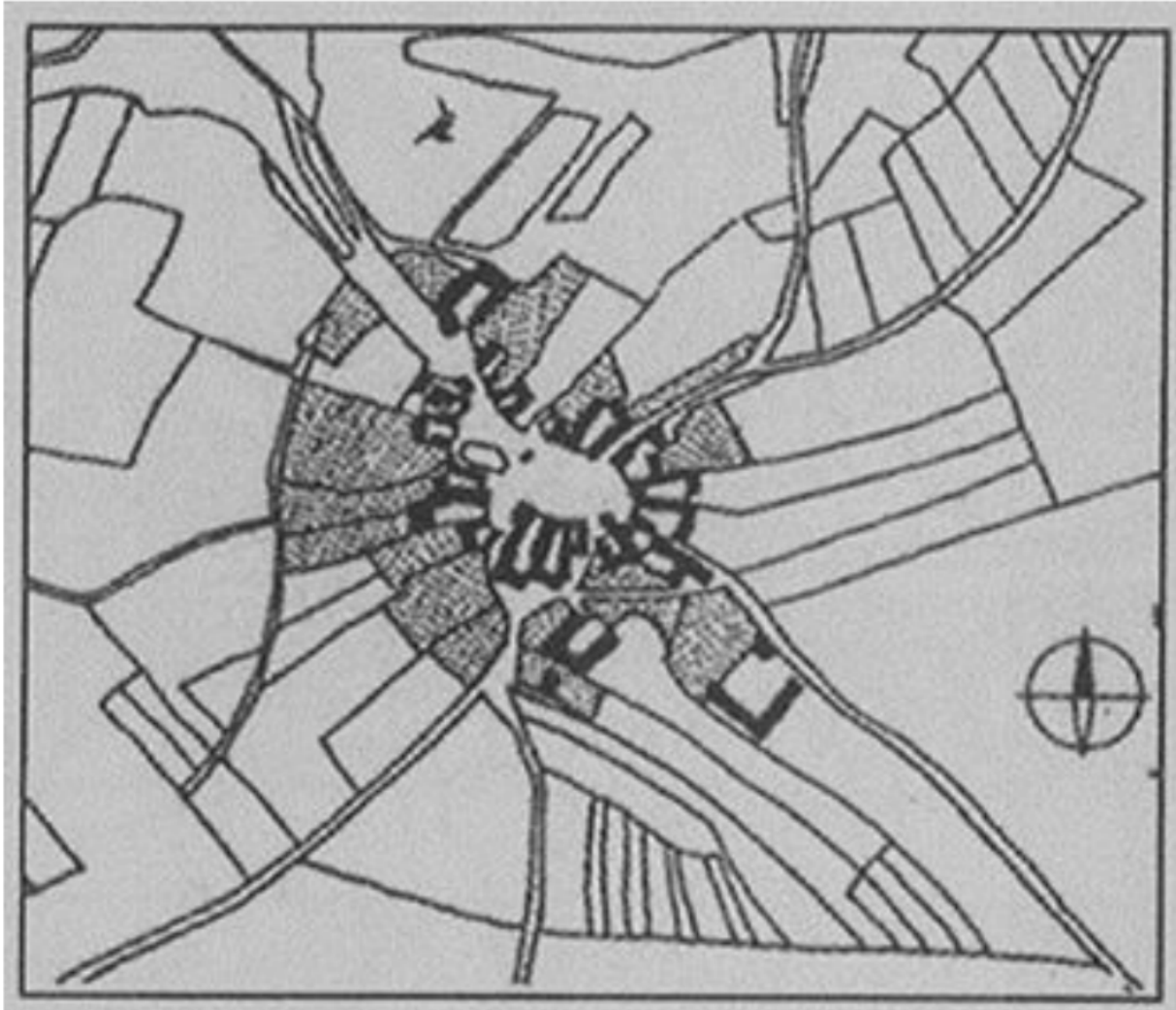
hustota zalidnění ve 13. stol.

hustota zalidnění ve 14. - 16. stol. stol.

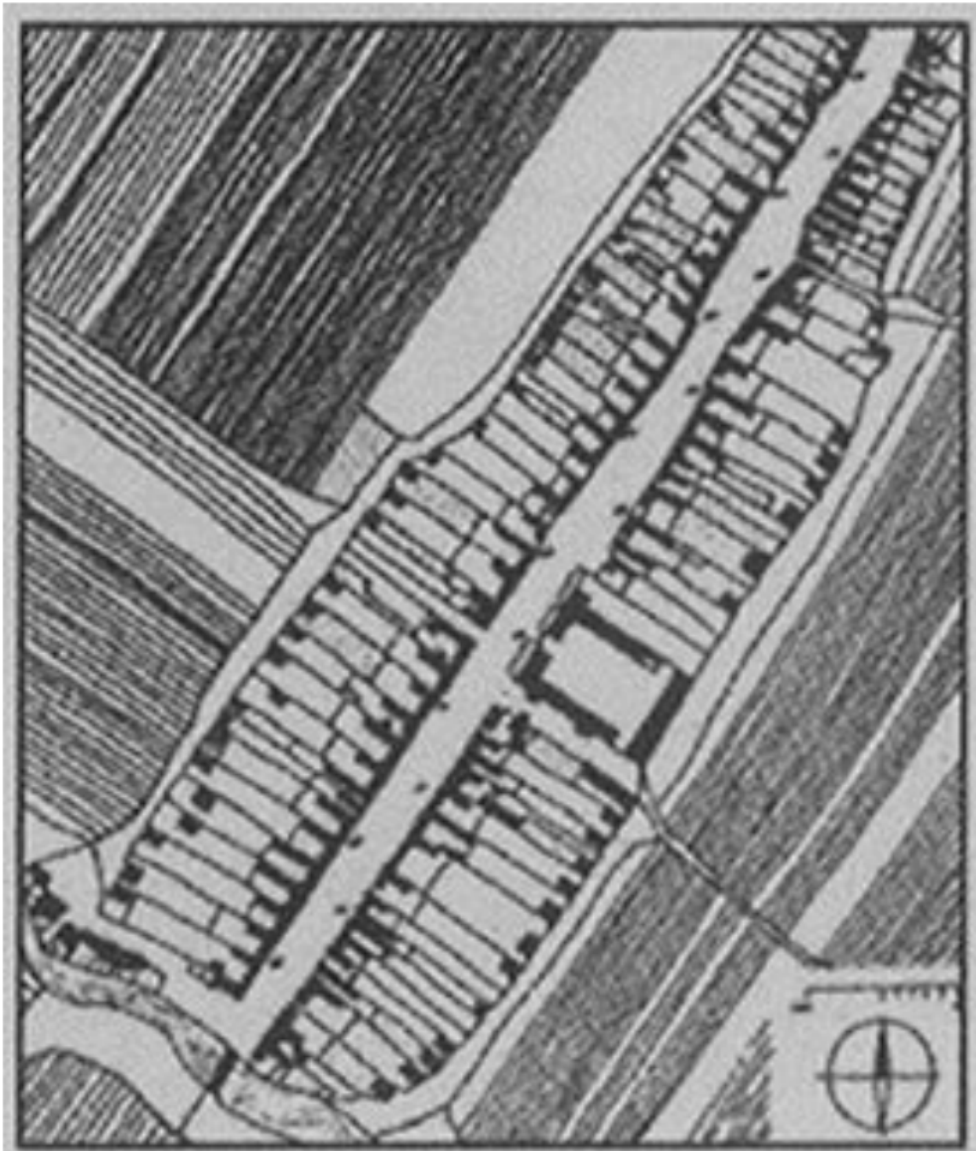
návesní typ

převažuje ve staré sídelní oblasti

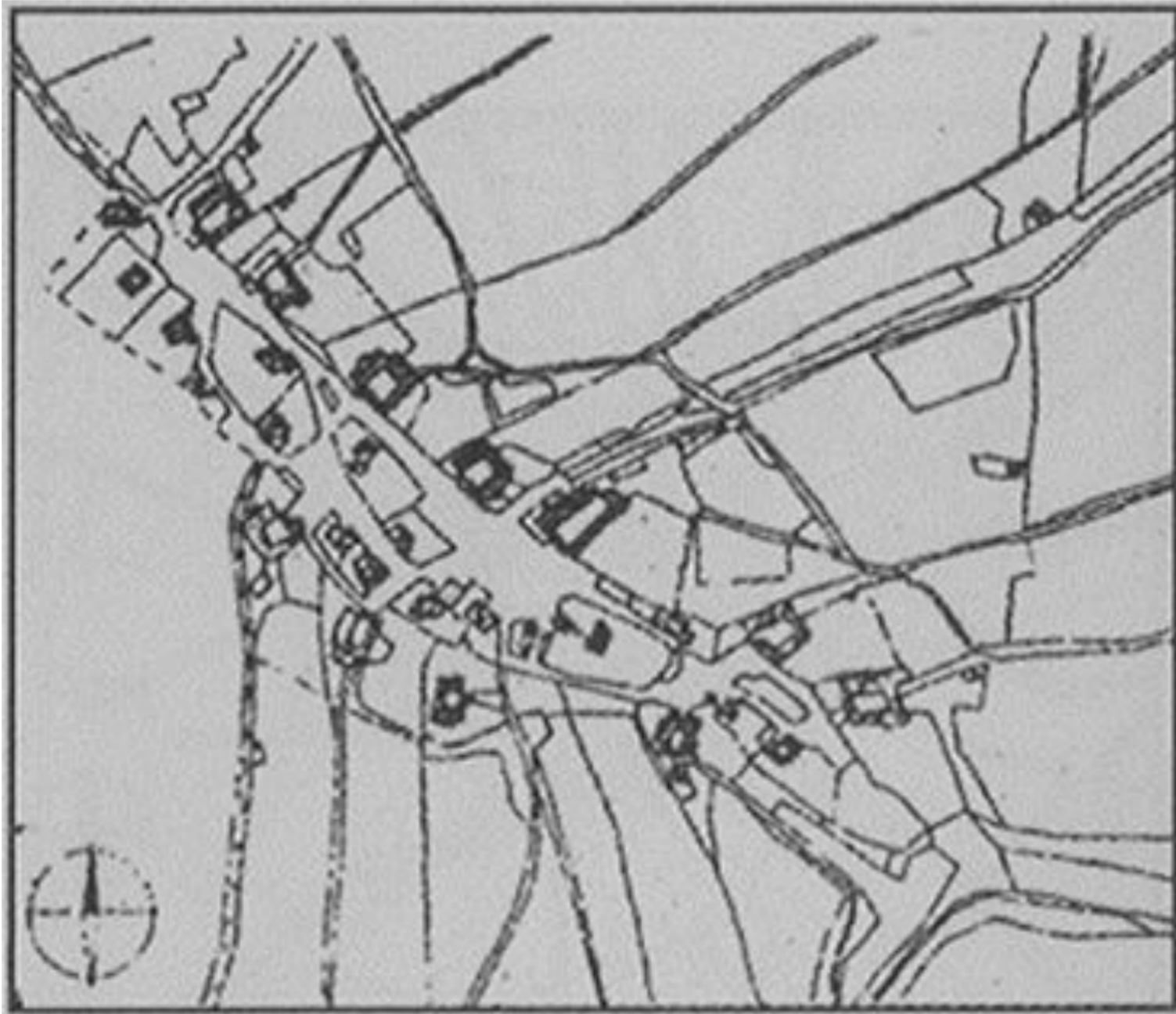
velikost návsi daná počtem zamýšlených lánů kolmých na podélnou osu usedlostí

ulicový/silniční typ

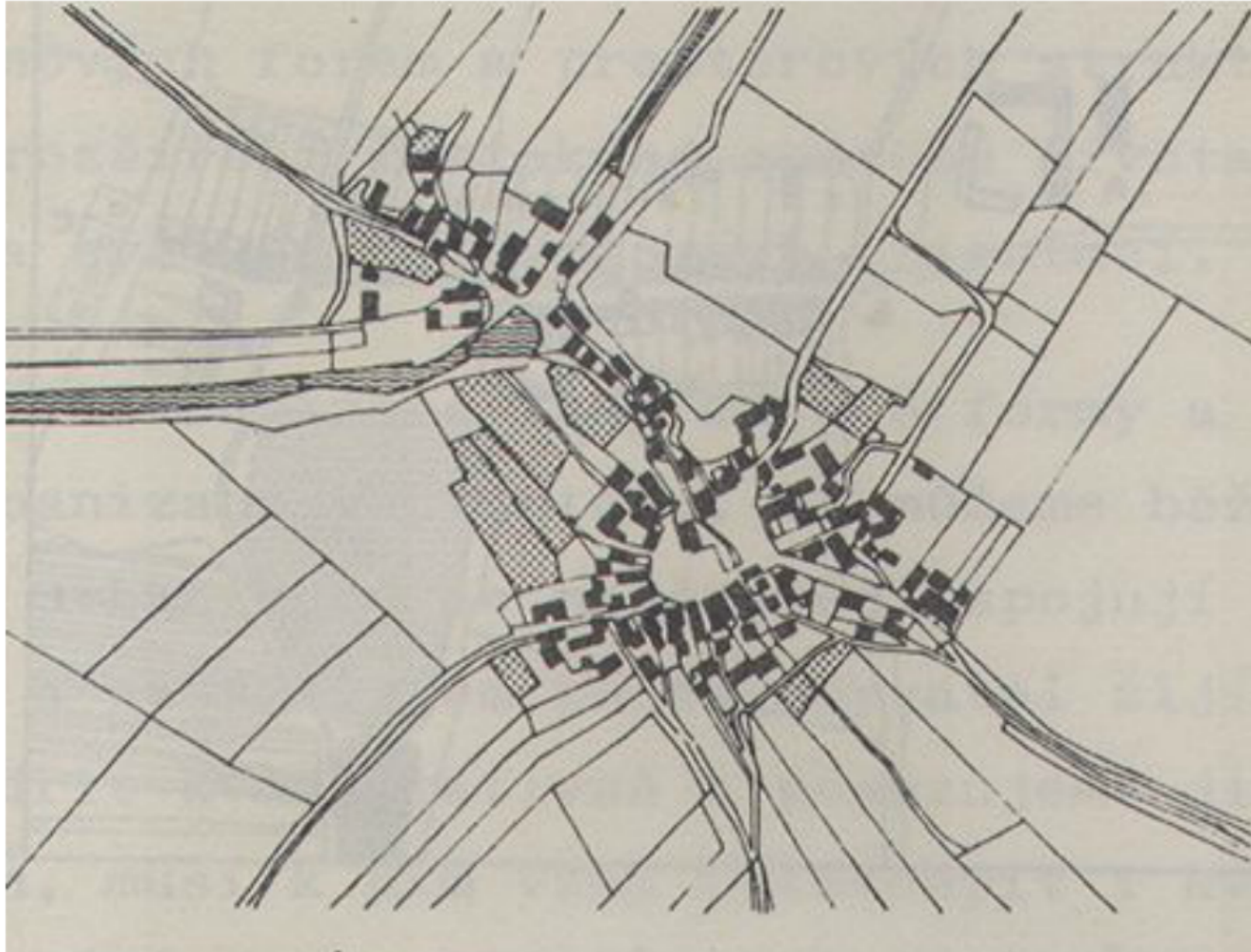

typicky jižní Morava nebo východní Čechy, často na okrajích říčních niv
často přeparcelací starších hromadných vsí

návesní ulicový typ

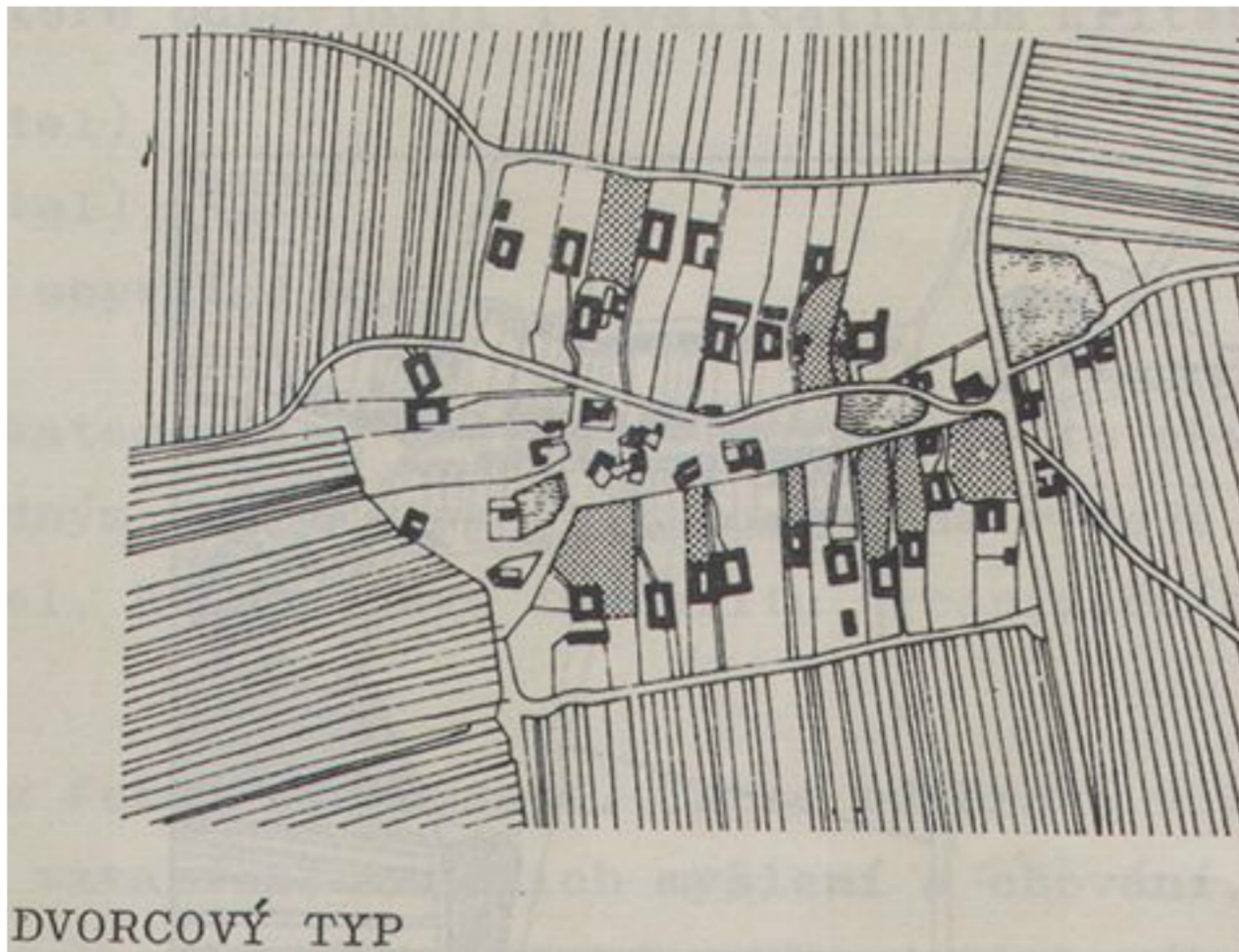

lesní lánové vsi

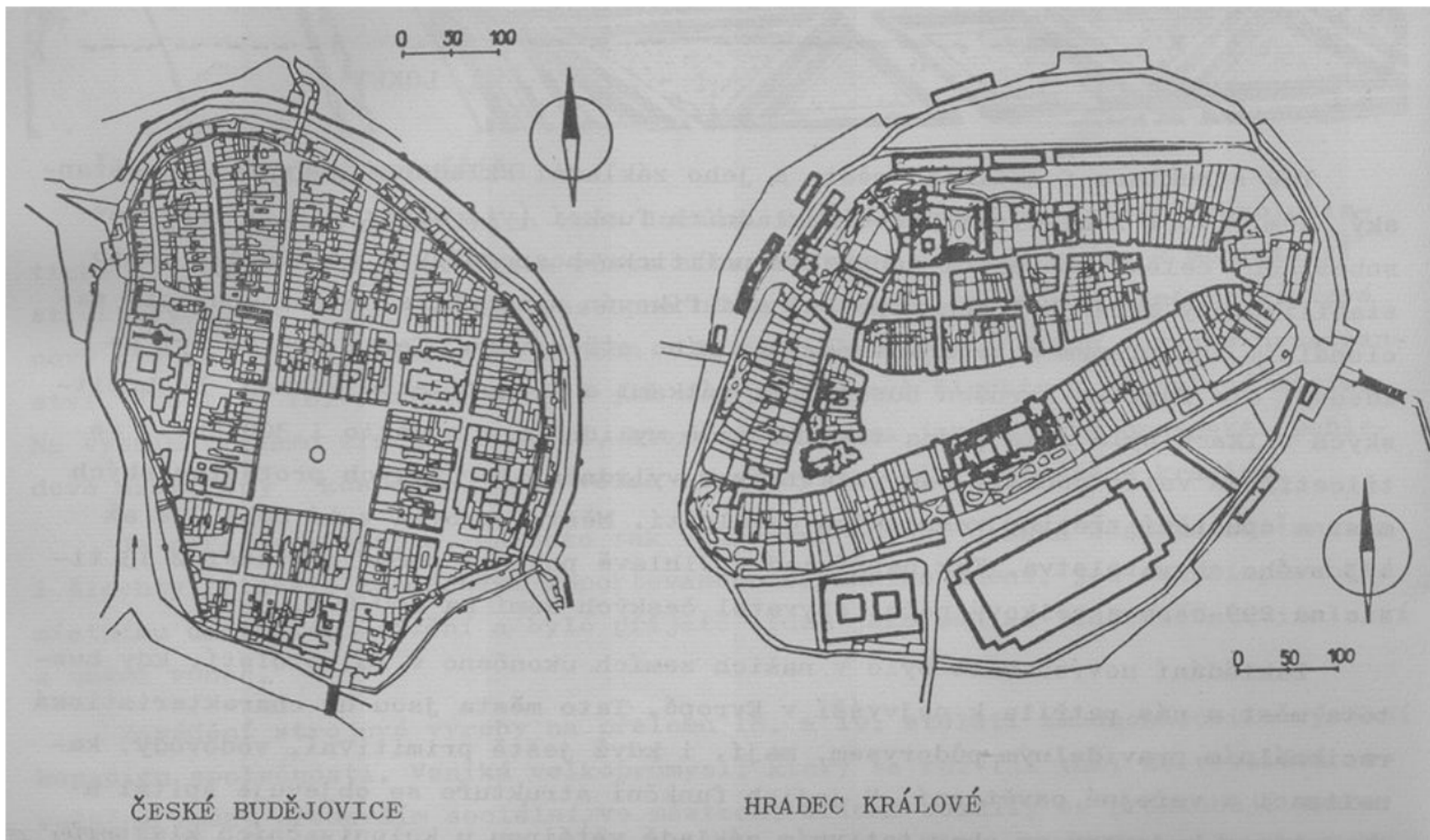

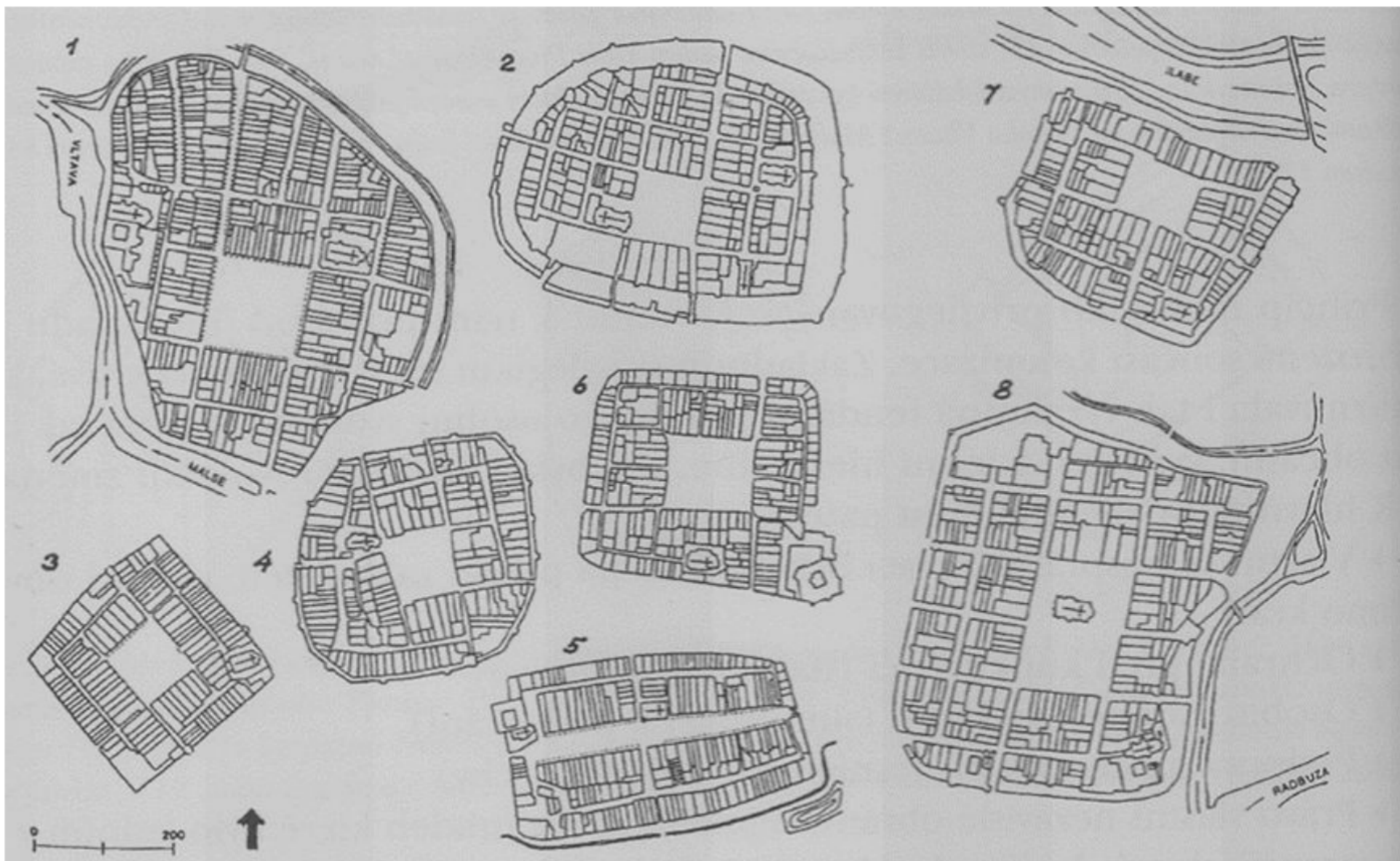
často typ "okrouhlic" (na obrázku) nebo "potoční" vsi (Českolipsko, Svitavsko, Bílé Karpaty)

dvorcový typ

zakládaná města

Moravská Třebová

Kolín

Nový Jičín

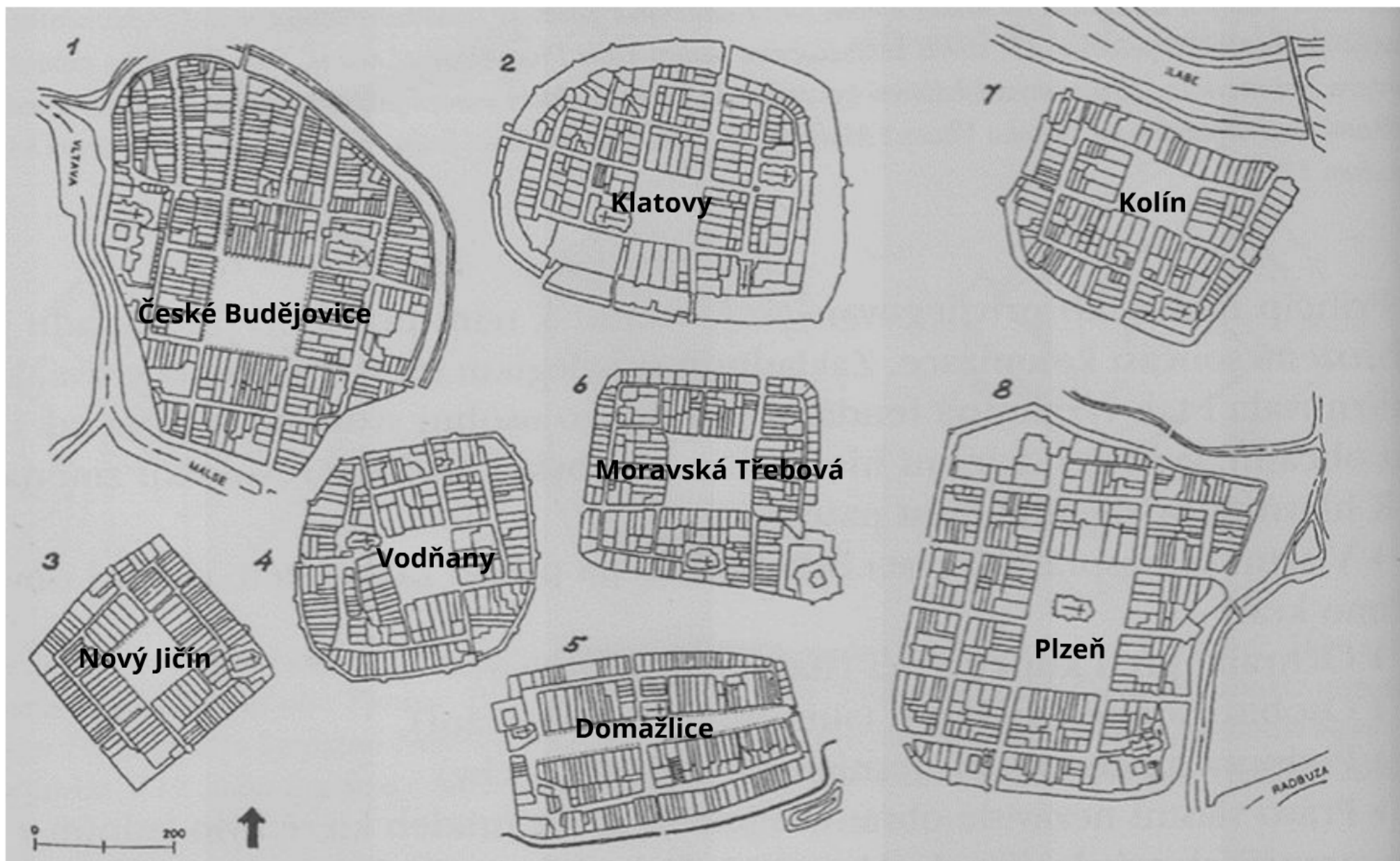
Klatovy

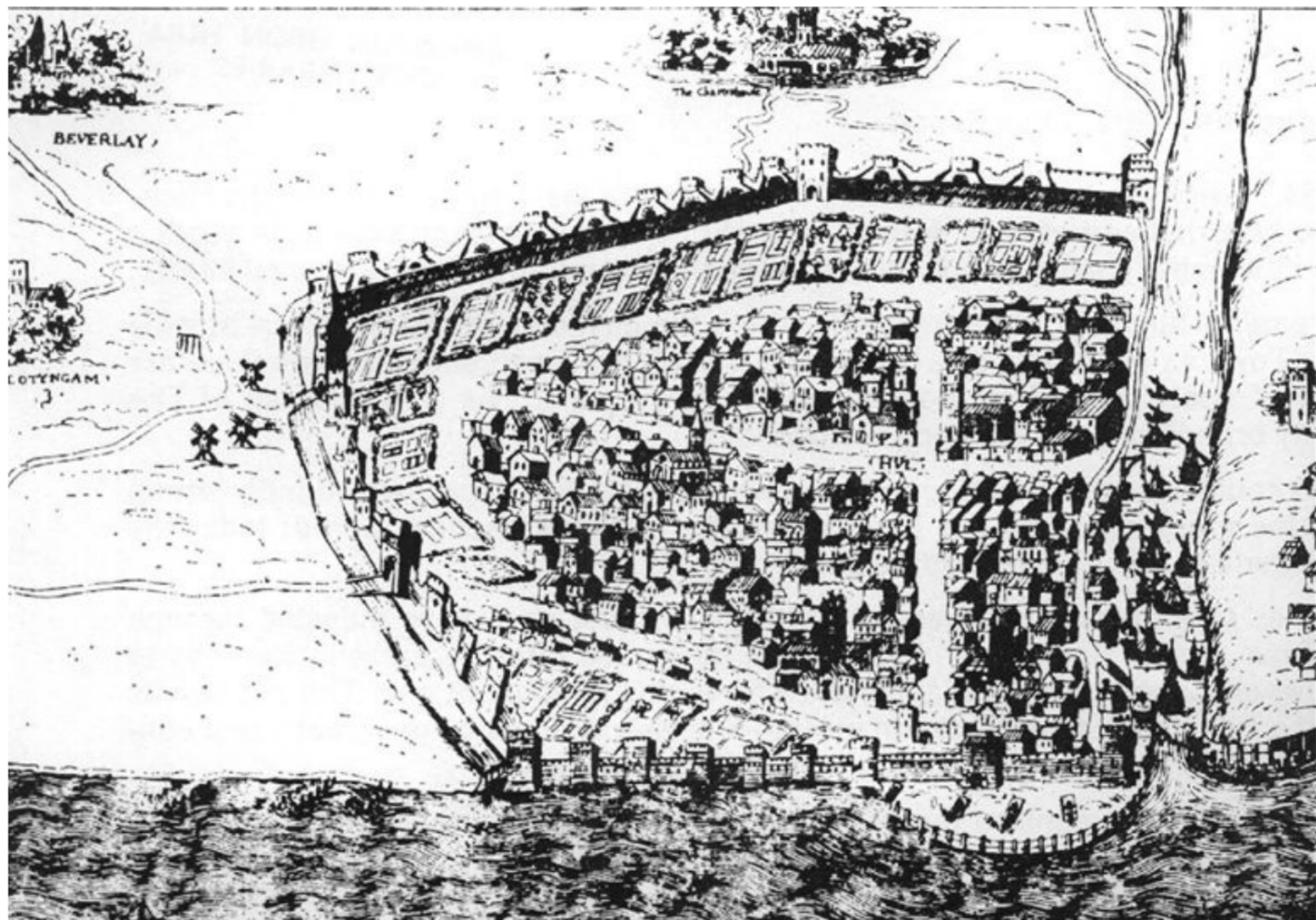
České Budějovice

Vodňany

Plzeň

Domažlice

postupné zahušťování středověkého města *zahrada* → *hřbitov* → *parcela*

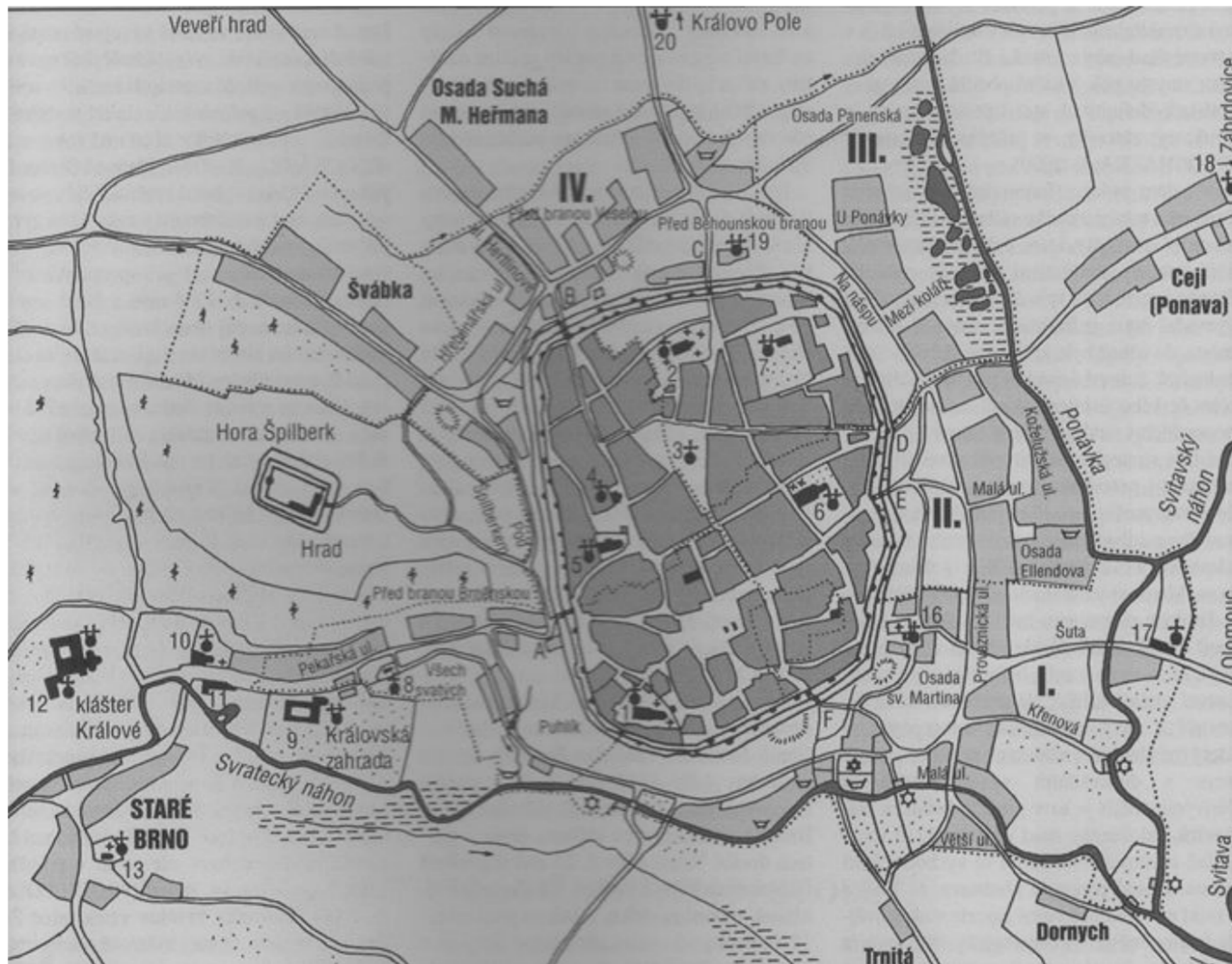
související rozvoj sanitárních opatření, předpisů a infrastruktury

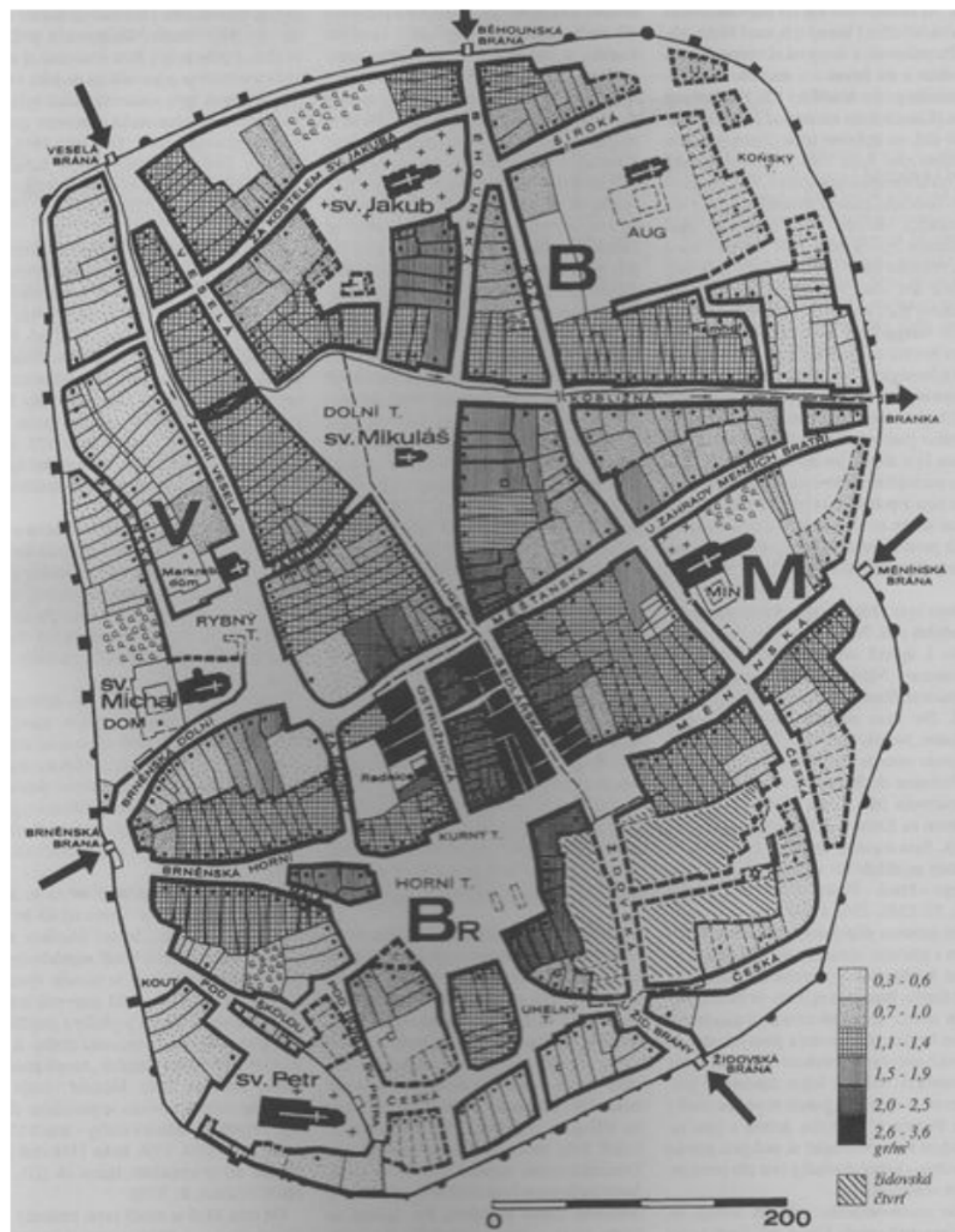
"no man shall bury any dung within the liberties of the city"

limity růstu:

produkce zázemí | *limity pitné vody* | *cechovní regulace novousedlých řemeslníků* | *dopravní omezení* | *hradební systémy*

renesanční a barokní krajina

...if one uses the term precisely, there is no renascence city. But there are patches of renascence order, openings and clarifications, that beautifully modify the structure of the medieval city...

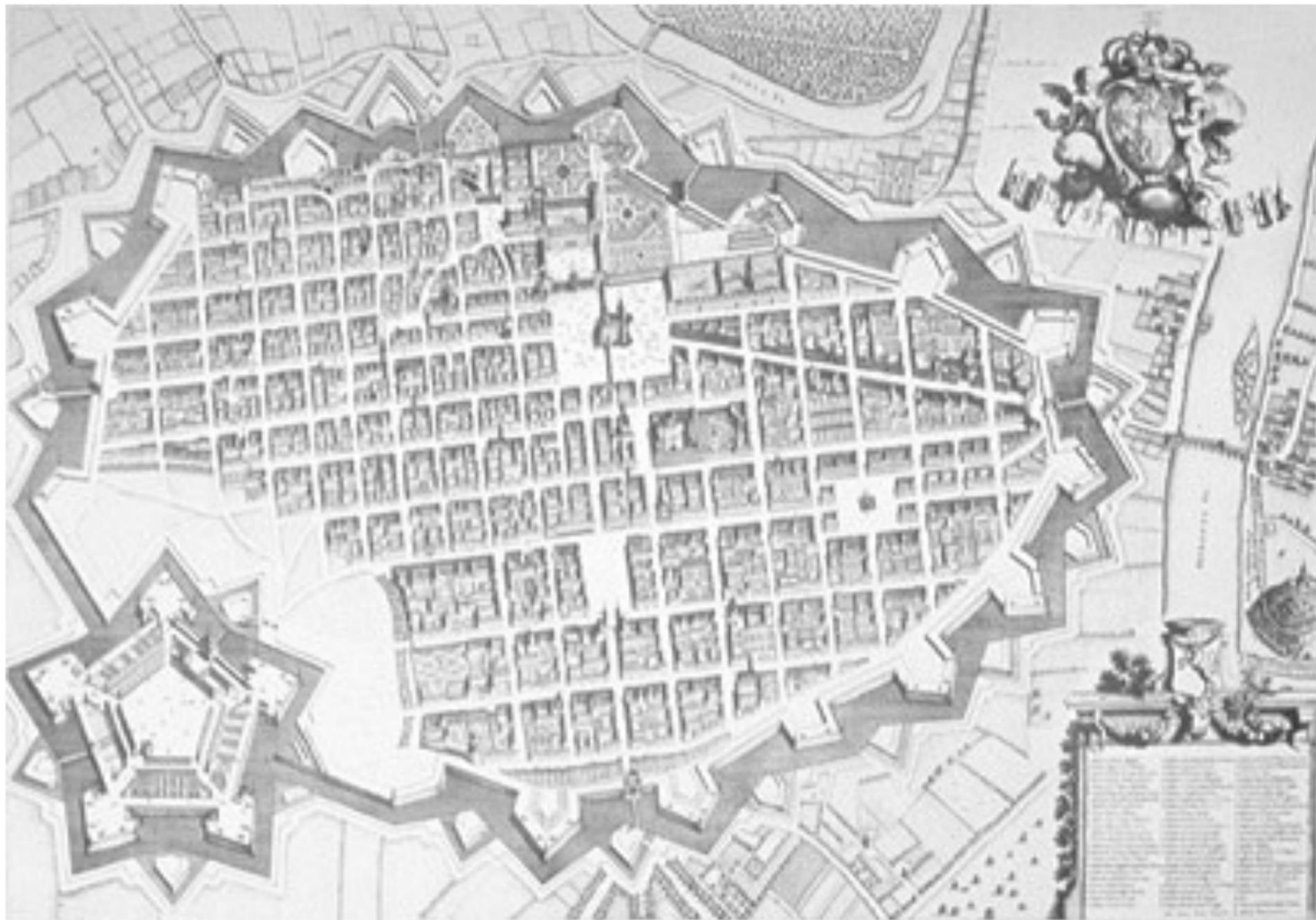
Lewis Mumford, 1961

- rozpad hradské soustavy, přestavby hradů
- renesance - projev určitými změnami v hospodářském využívání a uspořádání krajiny.
rybníkářství, velkostatky
- otevření intravilánu

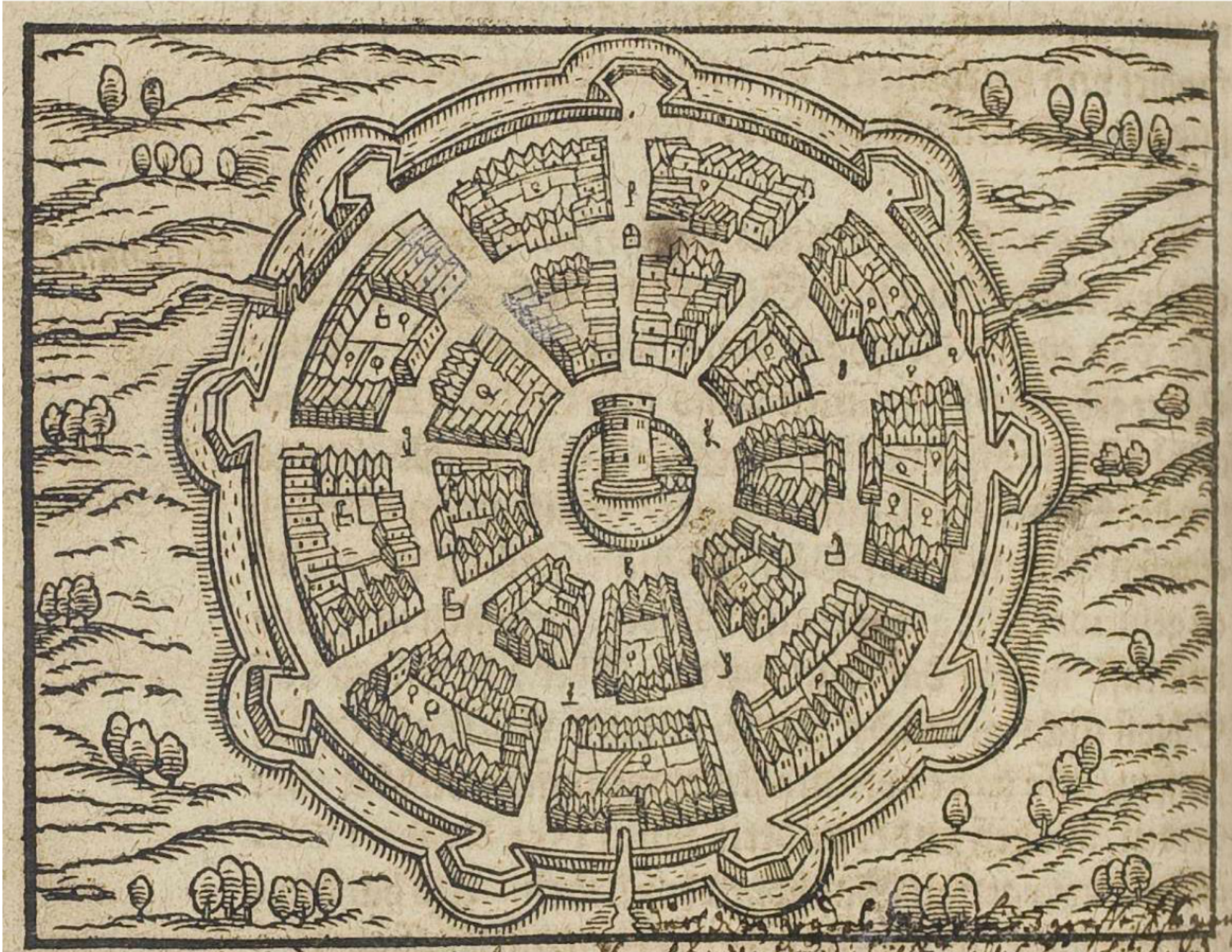
další silná vlna plánovaného zakládání a obnovování měst v období baroka 17. a 18. století

- města (resp. jejich forma) odrazem doby, ekonomické, světské či církevní moci.
politická a byrokratická centralizace

Turín - renesance

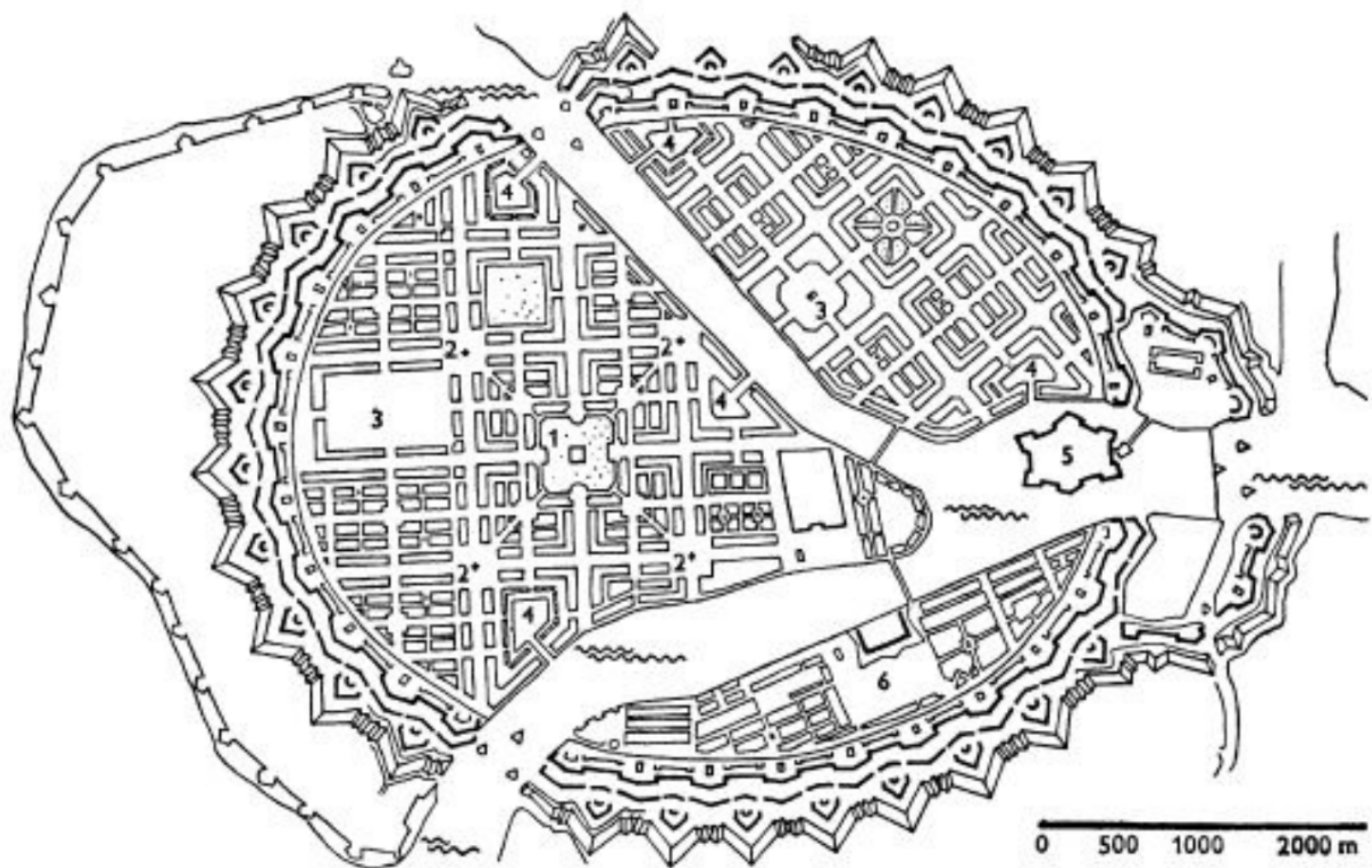
Palmanova - renesance

Řím - baroko

Petrohrad - baroko

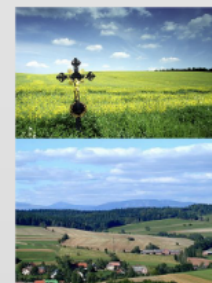
barokní krajina

barokní krajina - výsledkem zcela nového land use, resp. zacházení s přírodou

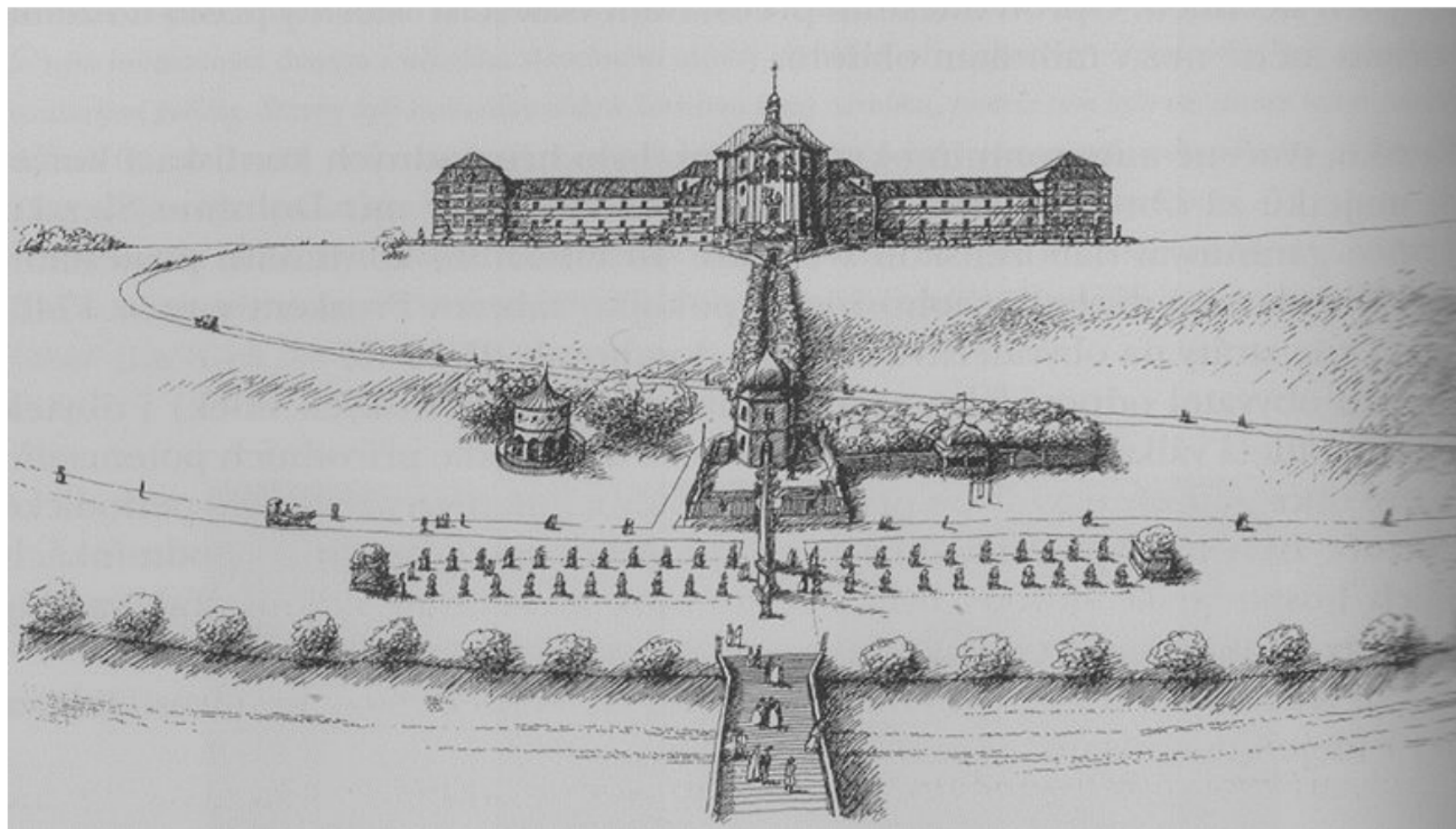
archetyp krajiny platný do dnešní doby

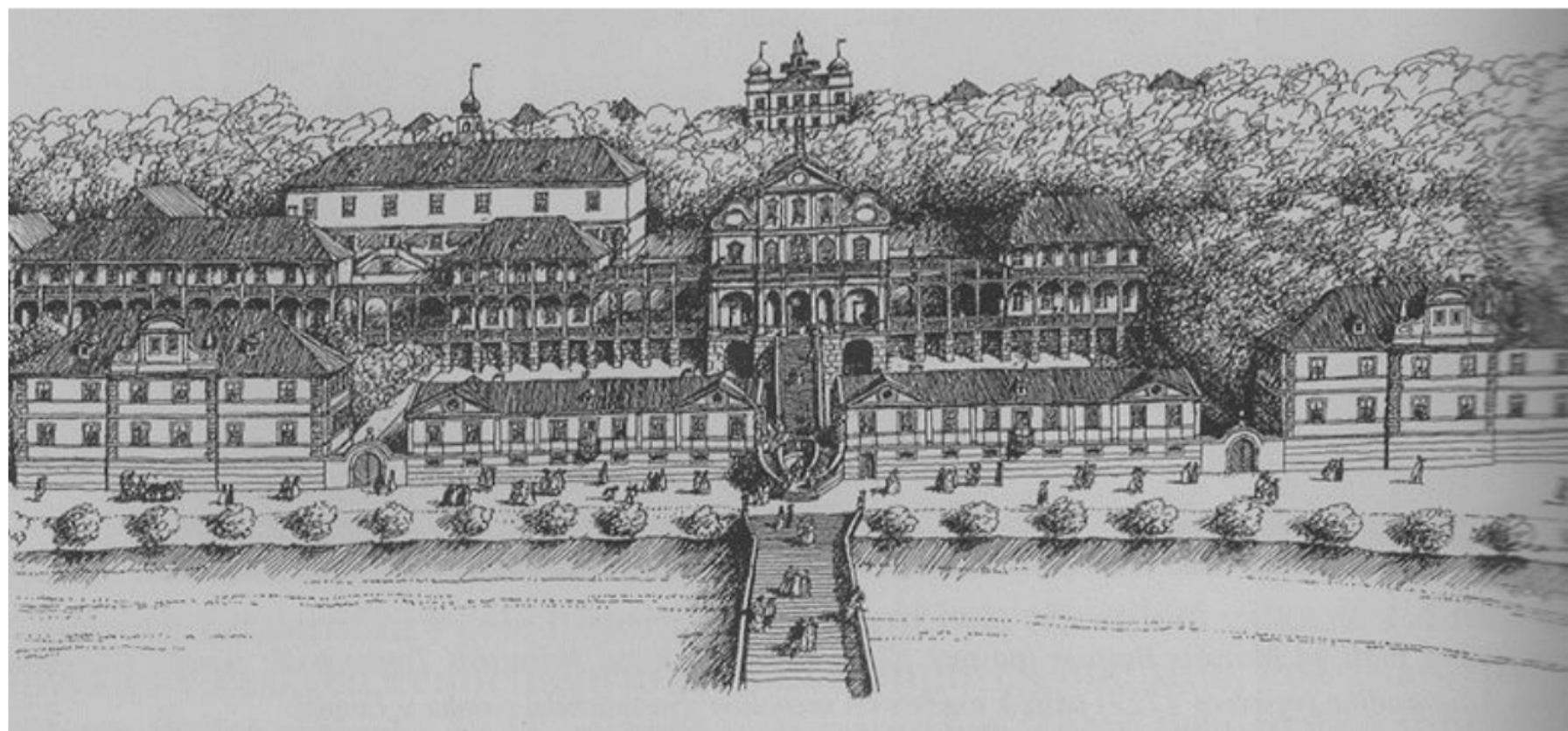
pobělohorské přerozdělení moci – spojení roztříštěných panství - zavedení velkoměřítkových způsobů hospodaření a správy/plánování krajiny

- rozsáhlé polní krajiny,
- louky se diferencují od pastvin,
- lesy se definitivně stávají enklávami v sídelní krajině
- zlepšování cestní sítě a její diferenciacce

první pobělohorské soupisy majetku

tzv. berní rula | na Moravě lánový rejstřík (cca pol. 17. st.)

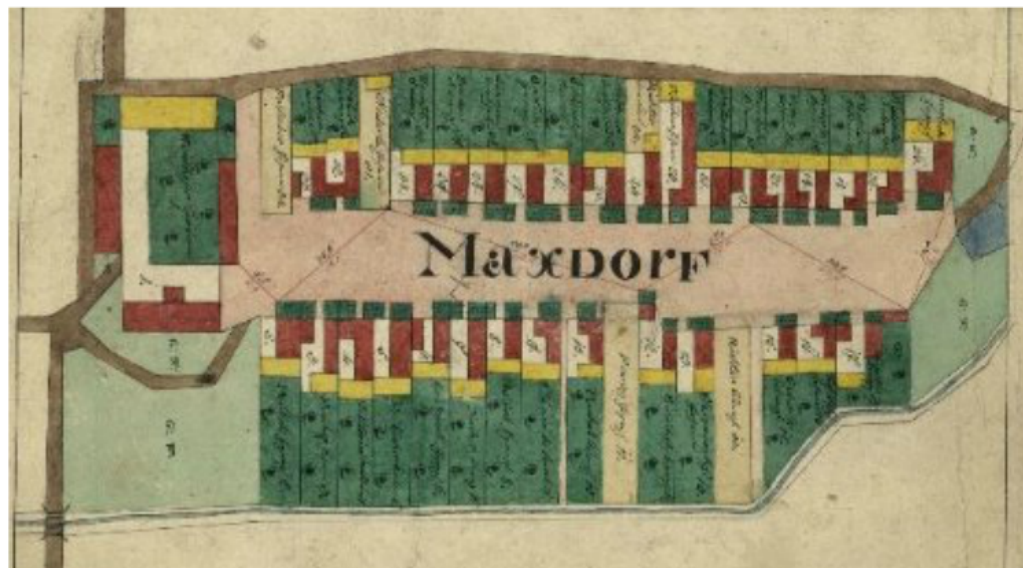
od pol. 18. st

první tereziánský katastr – **rustikál**

druhý tereziánský katastr – **dominikál**

RAABIZACE od 1777

přerozdělení půdy mezi
dominikálem a bezzemky; vznik
cca 250 tzv. raabizačních vsí
s pravidelným půdorysem

vliv industrializace

rozptýlená protoindustrializace

koncentrační vliv uhlí

- těžební města
- dopravní uzly
- obchodní centra

hygienické podmínky nových průmyslových měst

- nedostatečná technická infrastruktura
- zavádění právních norem, standardů, kontrola

spekulativní výstavba

...capitalism tended to dismantle the whole structure of urban life and place it upon a new impersonal basis: money and profit...

...feudal land was leased for 99 or 999 years: at least three generations. This system favored continuity and it slowed the upward movement of prices. When land became a commodity, not a stewardship, it passed out of any kind of communal control...

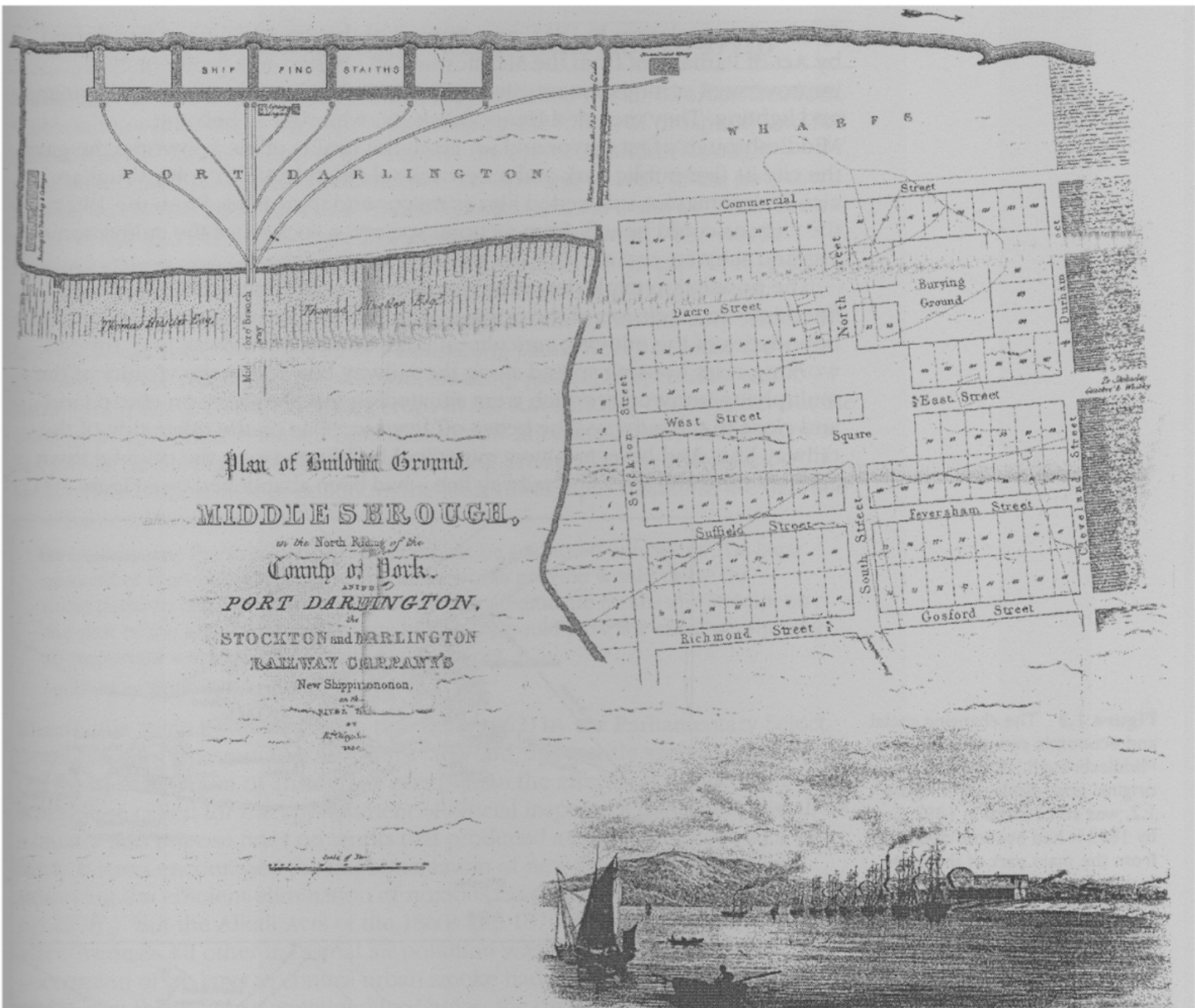
Lewis Mumford, 1961

3 elementy průmyslového města

FACTORY - RAILROAD - SLUM

Figure 1.1 Pen-y-Darren ironworks, Merthyr Tydfil, c.1850, by Samuel Homfray (courtesy of National Museums and Galleries of Wales)

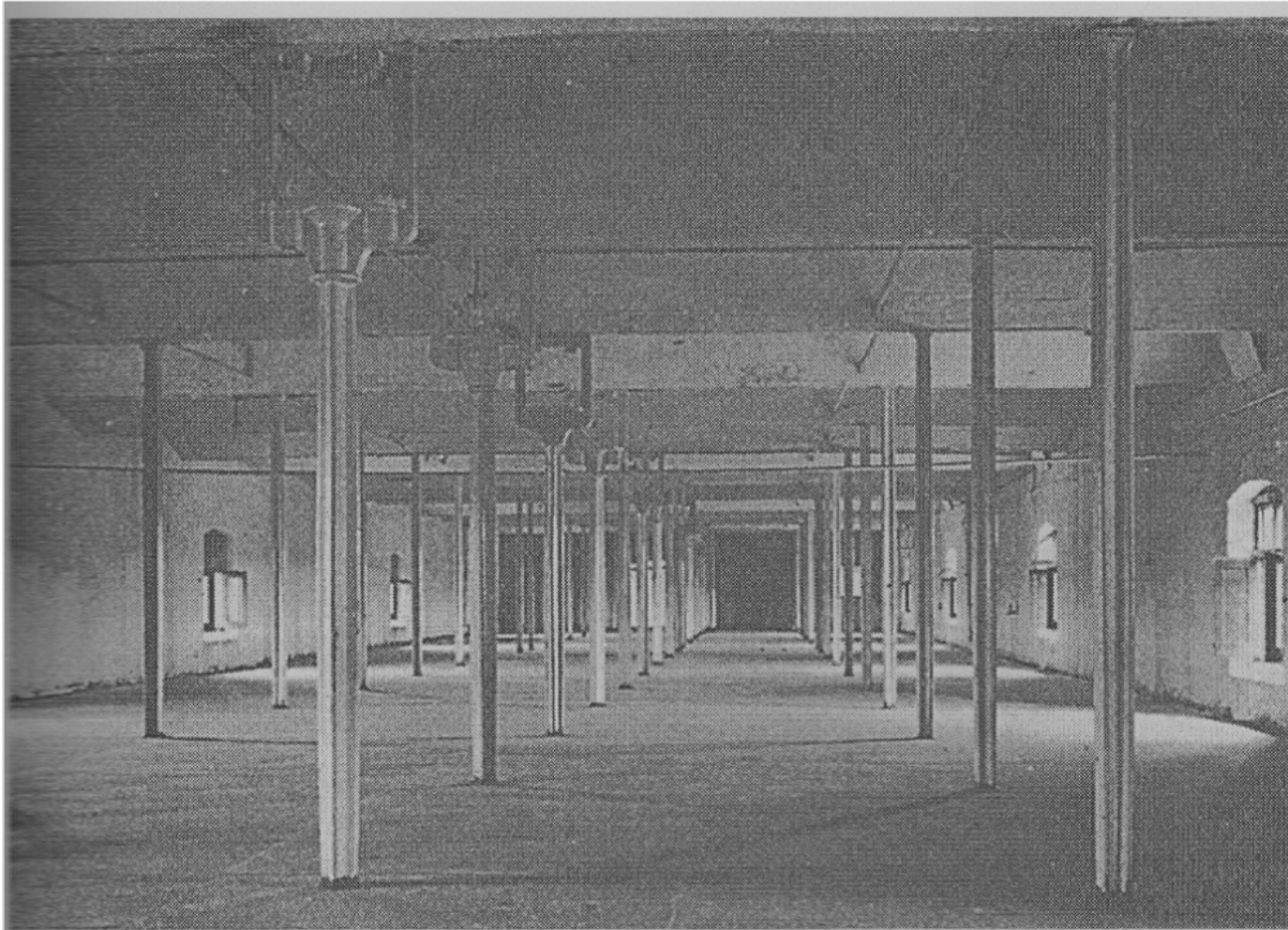

Figure 1.7 Marshall, Benyon and Bage's flax-spinning mill, Shrewsbury, 1796–7 (reproduced from Pevsner, 1979, p.277; photograph: West Midlands Photographic Services, Shrewsbury)

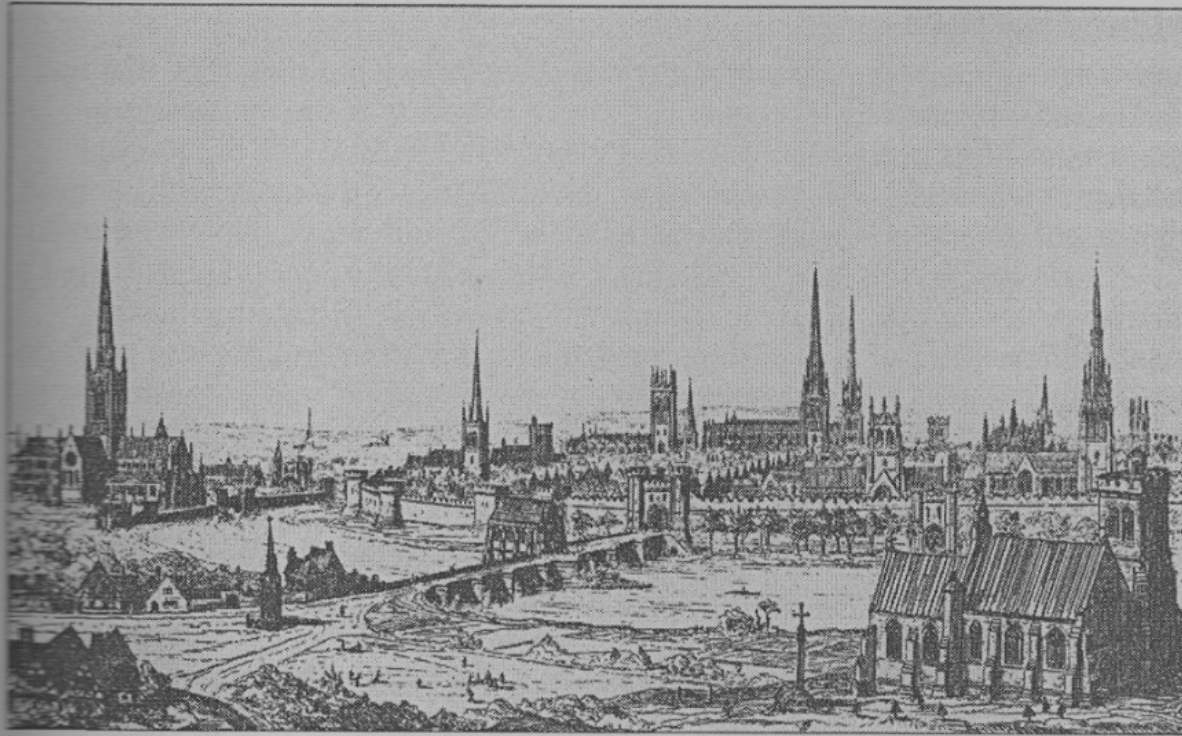
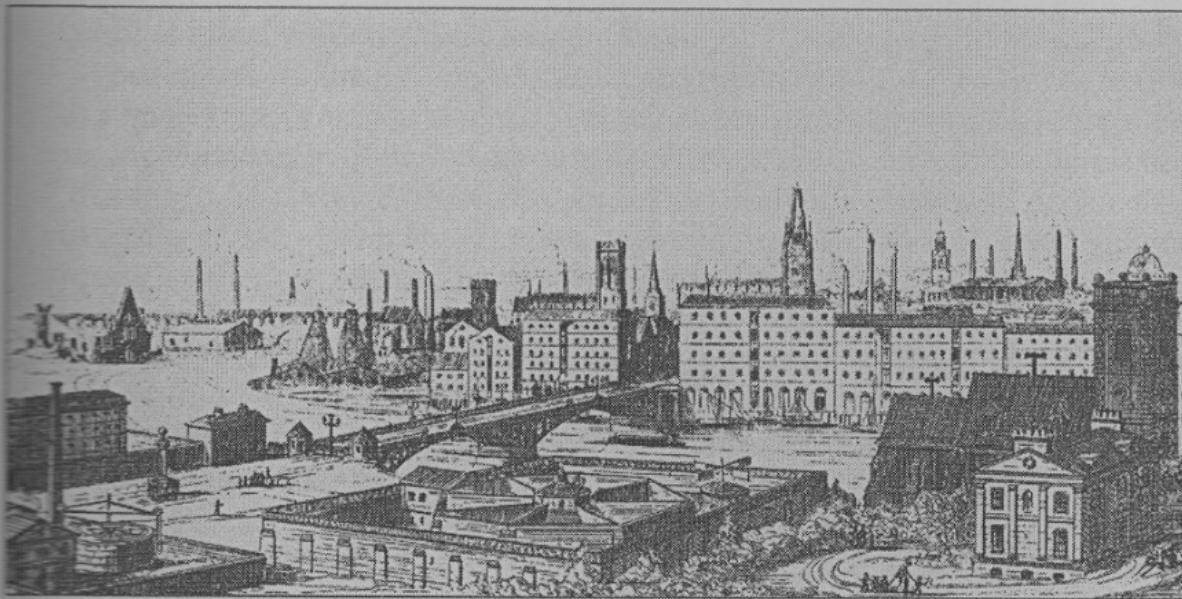

Figure 1.10 Urban decline over 400 years, as perceived by Pugin. *Top* Catholic town in 1440. *Bottom* the same town in 1840 (Pugin, 1841, p.104, facing)

Early English industrial town, Staffordshire.

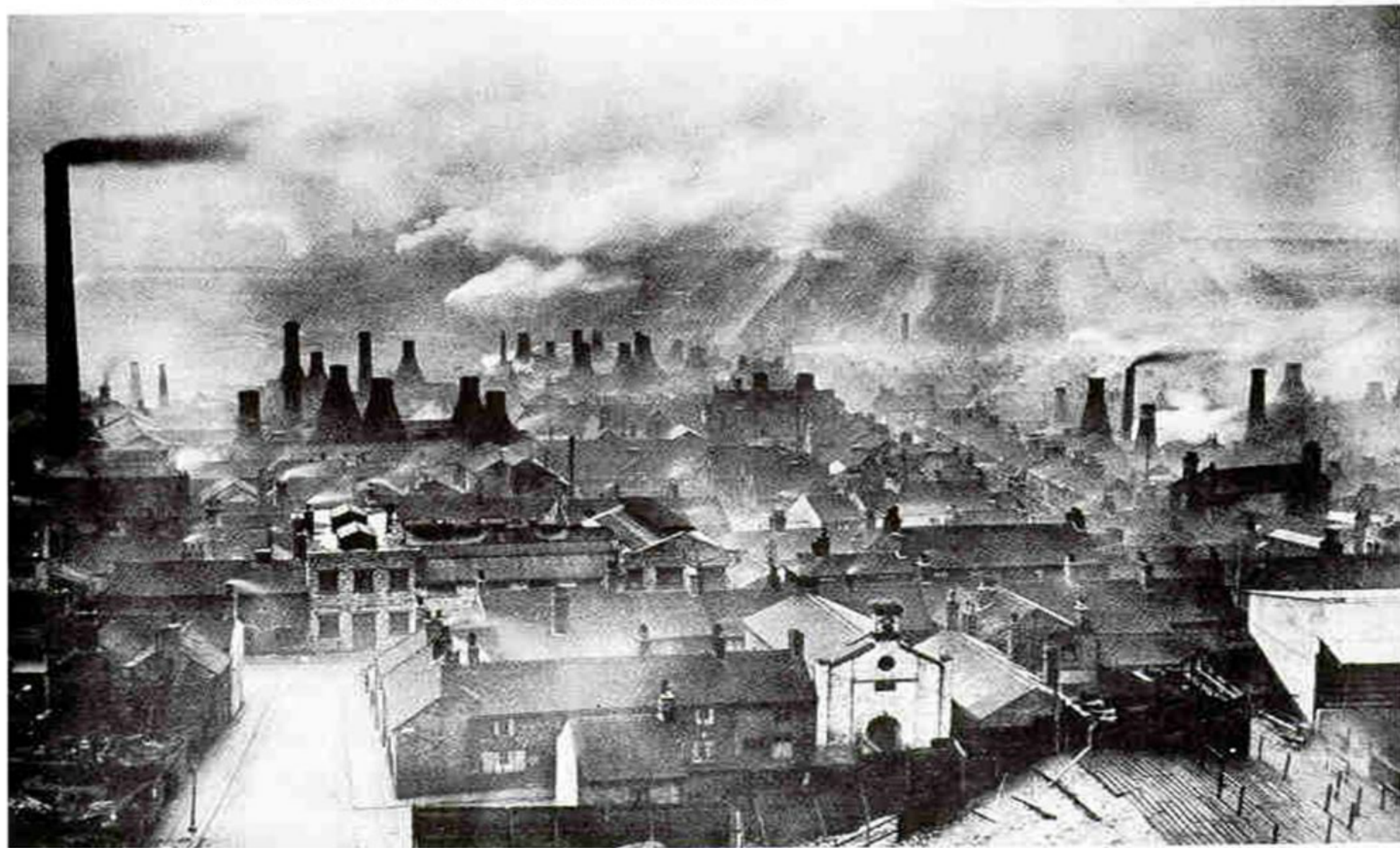

Figure 2.23 The unimproved city, probably the Calton district in the 1860s. Urban by-laws had not yet got rid of the chickens that supplemented the family income (courtesy of Thomas Annan Collection, History and Glasgow Room, Mitchell Library, Glasgow; photograph by Thomas Annan)

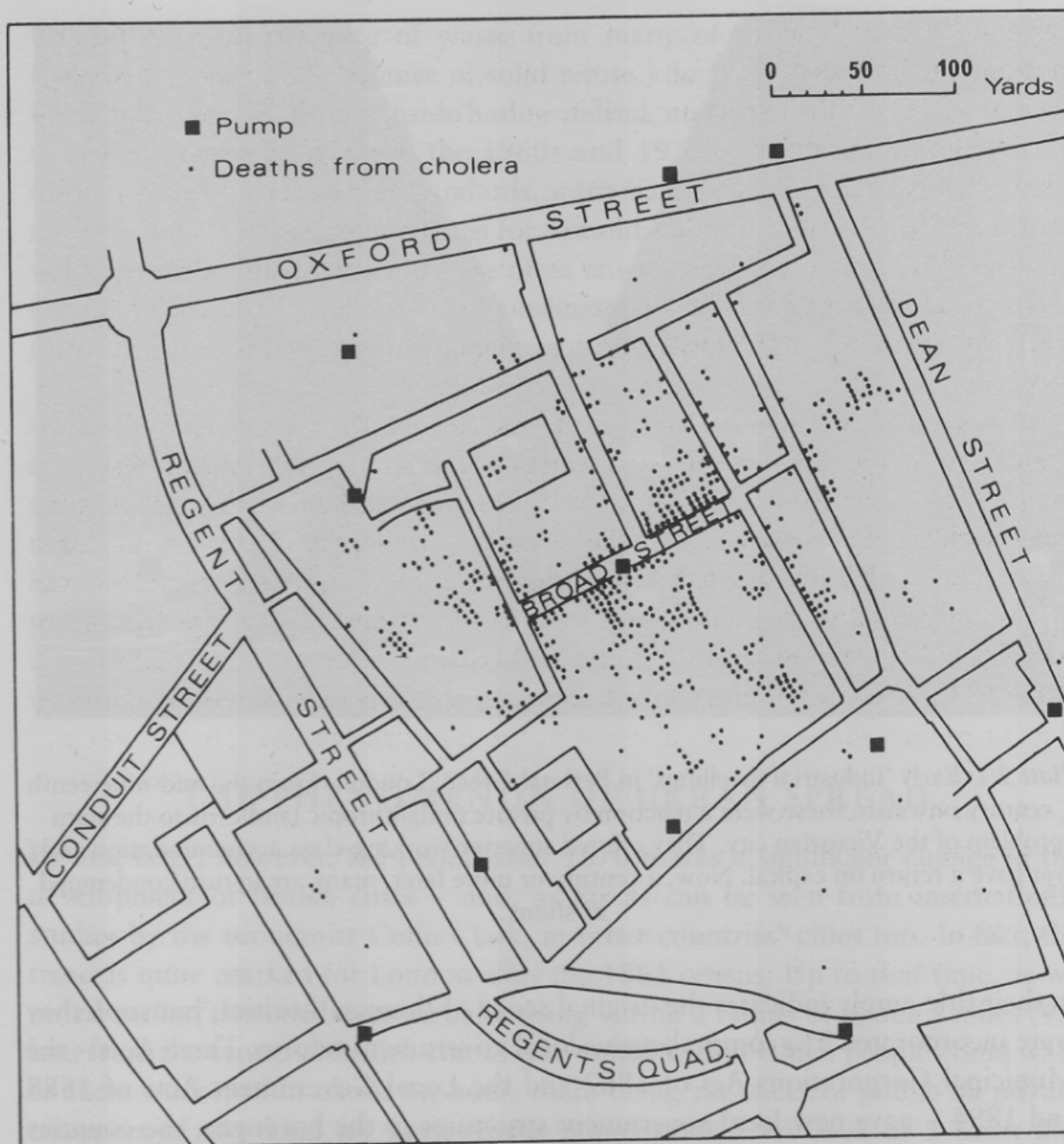

Figure 2.2 Deaths from cholera in the Soho district of London, September 1854. Dr John Snow's celebrated map, which established the connection between the cholera outbreak and a single polluted water pump in Broad Street. This emphasized the importance of supplying pure water to the inhabitants of the growing cities of Britain.

plánovací utopie

Owen - New Lanark

Cadbury - Bournville

Krupp - Margarethenhöhe

haussmanizace Paříže

„...staví obec sama a odprodává pak domy. Dříve stavěla také nějaká společnost soukromá, poněvadž však prý se ukázalo, že základové jejího jmění byli spíše mělcí, než se očekávalo, zmizela i ona. Vše se staví z kamene a železa a vzdor své lehkosti mají budovy nové přece pevnost pro věky. Deset ulic lehne rumem a na zpustošené prostoře povstanou dvě nebo tři třídy široké, třeba i kus bulváru..“

Figure 3.37 Poking fun at the elevated surveyors (Cham, n.d.)

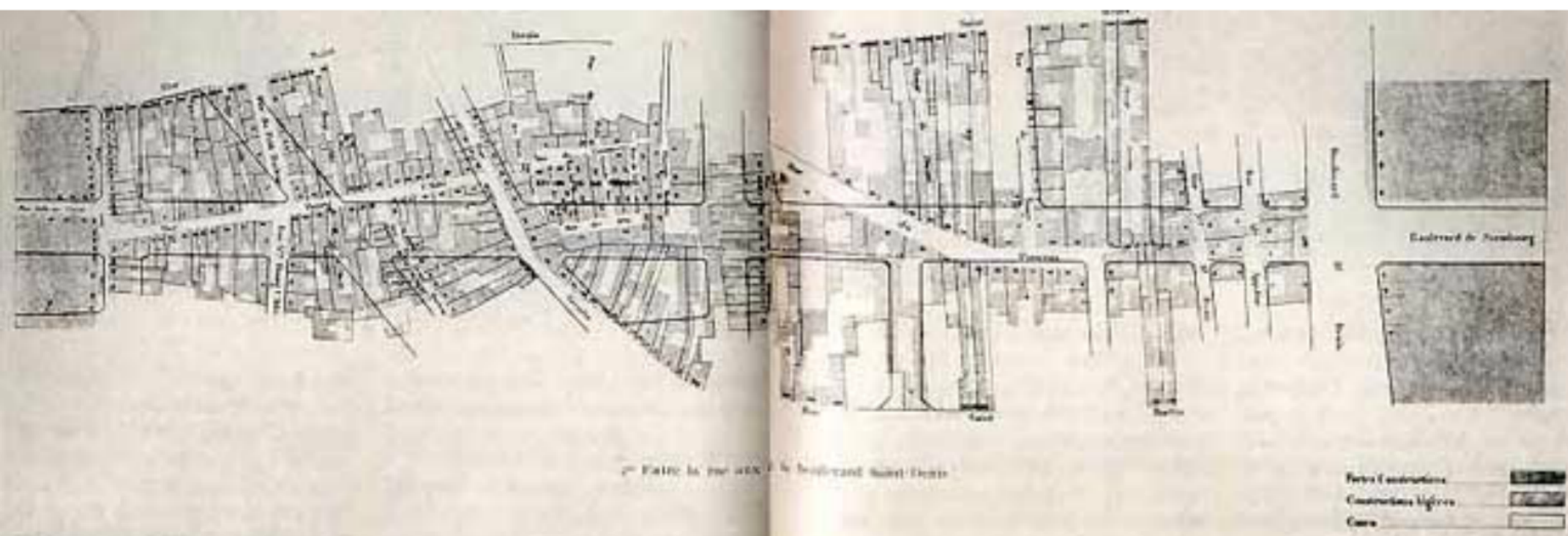
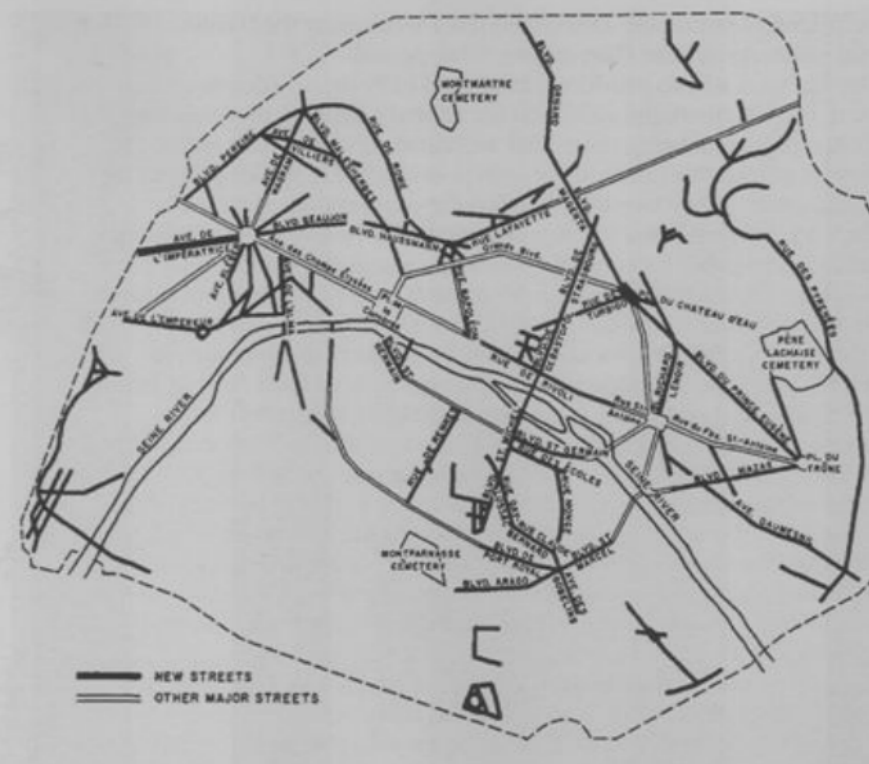

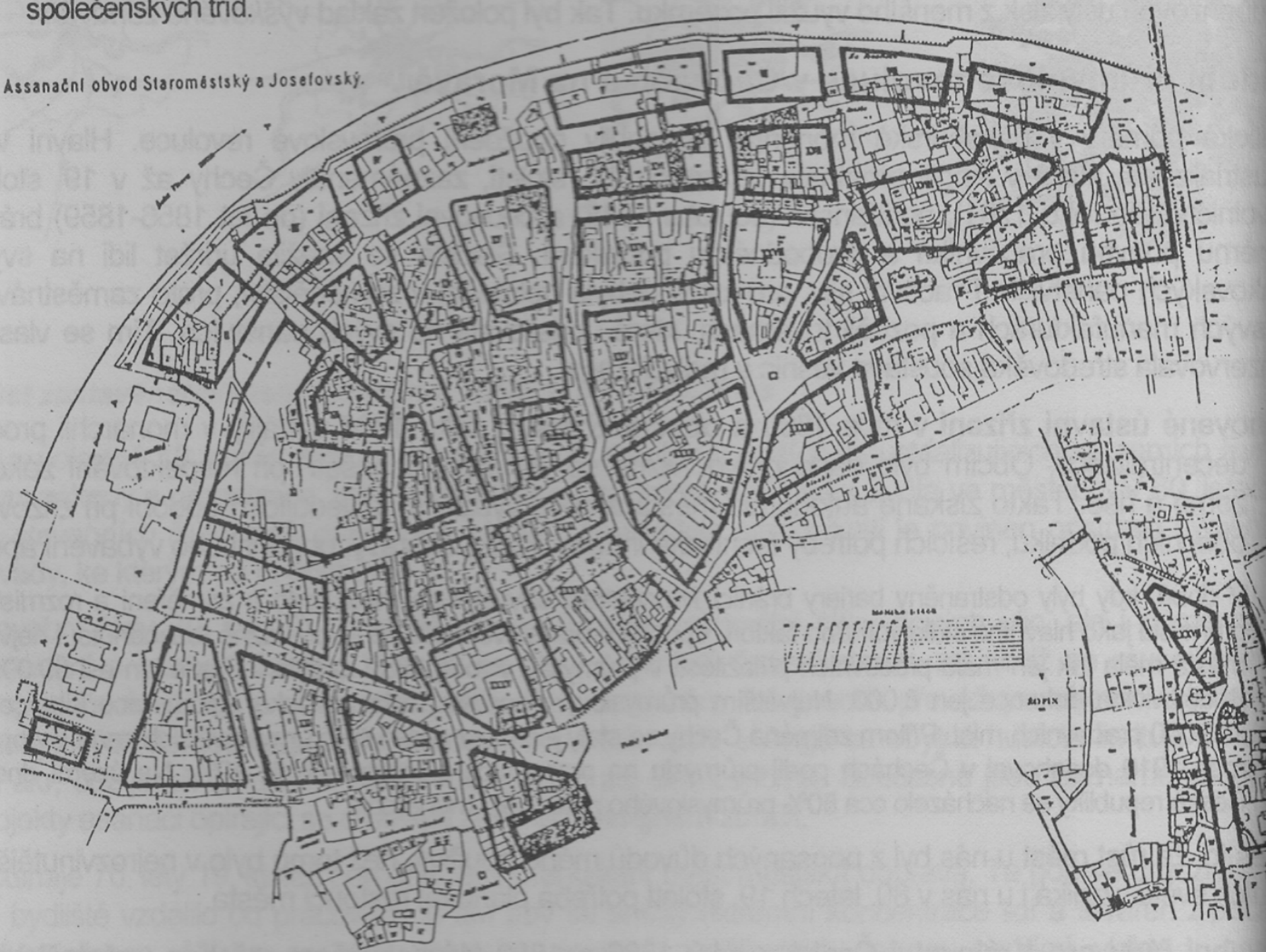

Figure 3.38 Principal new streets built in Paris between 1850 and 1870 (Pinkney, 1958; copyright © 1958 by Princeton University Press; reproduced by permission of Princeton University Press)

společenských tříd.

Assanační obvod Staroměstský a Josefovský.

1867

okolo 1900

1914

před 1959

po 1760 / 1900

1900

1903

1925

po 1773

1901

1904 / 1905

okolo 1906

1931

1999

1930

1906

